ВСТУП

Наш світ зараз перебуває у фазі стрімких змін під впливом глобалізації, країни дедалі тісніше переплітаються економічно, технологічно та культурно. У цьому контексті міжкультурна комунікація має особливу роль — вона стає основою для порозуміння між людьми з різних культур та суспільств. Важливим засобом міжкультурної комунікації виступає мова, яка не лише допомагає людям спілкуватися, а й передає культурні коди, формує національну ідентичність і відображає соціальні особливості кожної спільноти. Сучасні теорії комунікації підтверджують, що мова та культура функціонують як взаємозалежні системи значень, що визначають способи сприйняття й інтерпретації інформації.

У міжкультурному просторі переклад є основним інструментом комунікації. Саме переклад дозволяє подолати мовні бар'єри, передати смислові та культурні значення і налагодити взаєморозуміння. Проблеми міжкультурного перекладу набувають особливої значущості у сфері академічної мобільності студентів, які стикаються з потребою не лише адаптуватися до іншого культурного середовища, а й ефективно передавати знання, цінності та досвід засобами мови. У цьому контексті переклад є соціальною та когнітивною діяльністю, що забезпечує інтеграцію, взаємодію й успішне функціонування в багатомовному освітньому середовищі.

Переклад, як невід'ємна складова міжкультурного діалогу, вимагає від перекладача глибоких знань лексико-граматичних особливостей мов, уміння передавати культурно марковані елементи та долати труднощі, пов'язані з лексичними і граматичними невідповідностями мов. У процесі перекладу виникає низка проблем: від відтворення культурних реалій і лакун до узгодження синтаксичних структур, відмінностей у граматичних категоріях і способах вираження думки. Окремі труднощі посилюються специфікою англомовної академічної комунікації, де велике значення мають жанрові стандарти, прагматичні норми та концептуальні моделі, притаманні західному науковому дискурсу.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі перекладу у розвитку міжкультурної комунікації, необхідністю удосконалення стратегій

перекладу у сфері академічної мобільності, які б враховувати специфіку англійської та української мов. Також актуальність посилюється потребою адаптації українських студентів до європейського освітнього простору, де міжкультурна комунікаційна компетентність є одним із ключових елементів успішної інтеграції.

Об'єктом дослідження є процес перекладу як форма міжкультурної комунікації.

Предметом дослідження виступають лексико-граматичні труднощі перекладу з англійської на українську мову у контексті міжкультурної взаємодії студентів.

Мета роботи полягає у виявленні та аналізі основних лексико-граматичних особливостей текстів міжкультурної комунікації, визначенні типових труднощів перекладу, з якими стикаються студенти Erasmus, а також у встановленні дієвих перекладацьких стратегій для їх подолання.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- розкрити поняття міжкультурної комунікації та визначити її роль у сучасному світі;
- охарактеризувати переклад як засіб міжкультурної комунікації;
- проаналізувати основні лексичні та граматичні трансформації, що виникають у процесі перекладу з англійської на українську мову;
- виокремити труднощі перекладу лексичних та граматичних одиниць у контексті академічної мобільності;
- визначити ефективні стратегії подолання лексико-граматичних труднощів у міжкультурному дискурсі;
- проаналізувати бар'єри міжкультурної комунікації (лінгвістичні, соціокультурні, когнітивні, невербальні) та їх вплив на перекладацькі процеси;
- дослідити перекладацькі стратегії студентів академічної мобільності та визначити їхню ефективність.

Методи дослідження. Мета та завдання кваліфікаційної роботи обумовлюють застосування таких методів:

- загальнонаукові методи – аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукової літератури з перекладознавства, лінгвістики та міжкультурної комунікації для визначення теоретичних підвалин дослідження; описовий метод для характеристики лексико-граматичних особливостей англійської та української мов;
- спеціальні методи – порівняльно-зіставний метод (для аналізу відмінностей у структурі та семантиці мовних одиниць), метод перекладацького аналізу (для виявлення труднощів та стратегій перекладу), контекстуального аналізу (для розкриття значення культурно маркованих елементів), дистрибутивного аналіз (для визначення варіантів трансформації лексичних і граматичних одиниць).

Також застосовано елементи когнітивно-прагматичного аналізу для вивчення механізмів передачі значень у міжкультурному контексті та інтерпретації смислів, що виходять за межі буквального перекладу.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні розуміння перекладу як інструмента міжкультурної комунікації та конкретизації підходів до аналізу лексико-граматичних труднощів у перекладі з англійської на українську мову. Дослідження сприяє розвитку перекладознавчої теорії, зокрема в аспекті взаємодії мови й культури у процесі комунікації. Робота також поглиблює уявлення про взаємозв'язок перекладацьких стратегій і бар'єрів міжкультурної комунікації, що є актуальним напрямом сучасних лінгвістичних і міждисциплінарних досліджень.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у навчальному процесі під час викладання курсів з перекладознавства, лінгвістики та міжкультурної комунікації, а також у практичній підготовці студентів до програм академічної мобільності. Розроблені стратегії перекладу можуть бути корисними для перекладачів-практиків, викладачів та студентів, які працюють з англійськими та українськими текстами у міжкультурному контексті. Визначені рекомендації можуть сприяти підвищенню якості перекладу культурно маркованих текстів та формуванню міжкультурної компетентності.

Матеріалом дослідження слугували уривки автентичних текстів англійською та українською мовами, зокрема навчальні, публіцистичні та матеріали з досвіду академічної мобільності студентів.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел.

Апробація. Результати дослідження були представлені в тезах Lexical and Grammatical Aspects of Translation in Intercultural Communication на III Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та сталий розвиток» Дніпро: НТУ ДП, 2025.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1.1 Поняття міжкультурної комунікації та її роль у сучасному світі

Міжкультурна комунікація є однією з ключових форм соціальної взаємодії у глобалізованому світі. Вона забезпечує ефективне спілкування між представниками різних культур, сприяє порозумінню, толерантності та співпраці у міжнародному середовищі. Враховуючи міждисциплінарний характер цього феномену, дослідники визначають міжкультурну комунікацію як процес обміну інформацією між людьми, що належать до різних культурних систем, мають відмінні мовні коди, цінності, норми поведінки та моделі мислення [24, 246].

У XXI столітті роль міжкультурної комунікації суттєво зросла під впливом глобалізації, міграційних процесів та розвитку цифрових технологій. Глобальні переміщення населення, розвиток міжнародної освіти та онлайн-платформ створюють нові формати комунікації, адже зараз взаємодія між культурами відбувається настільки інтенсивно й швидко, як ніколи до цього. Як зазначає У. Гудікюнст, «зростання міжкультурних контактів робить питання ефективної комунікації центральним для міжнародної стабільності» [55]. Цифрові мережі стирають географічні кордони і формують нові моделі культурної взаємодії, де мовні стандарти й стандарти поведінки постійно змінюються.

Головними характеристики міжкультурної комунікації є динамічність (комунікація змінюється відповідно до соціального контексту), ситуативність (кожна комунікативна подія залежить від конкретної ситуації та культурних норм), а також нерозривний зв’язок мови й культури. Як зазначає А. Вежбицька, мови «втілюють культурно специфічні способи мислення», що означає що будь-яке міжкультурне спілкування неминуче пов’язане з інтерпретацією культурних смислів [105].

Необхідність теоретичного осмислення міжкультурного спілкування як окремої наукової дисципліни виникла після Другої світової війни. Під час активної міжнародної співпраці, зокрема у діяльності Корпусу миру, став відчутним брак знань про культурні відмінності, що часто призводило до непорозумінь і конфліктів. Саме

це стало поштовхом до створення у 1946 році в США Інституту служби за кордоном (Foreign Service Institute), який очолив Едвард Голл. Цей науковий центр мав на меті підготовку дипломатів, міжнародних фахівців і волонтерів до ефективної роботи за кордоном, з урахуванням культурних і мовних особливостей інших народів [18, 252].

Роком появи міжкультурної комунікації як академічної дисципліни вважають 1954, коли Е. Голл та Д. Трагер опублікували працю «Culture as Communication», у якій вперше використали термін "intercultural communication". Подальший розвиток теорії знайшов відображення у відомій книзі Голла «The Silent Language» (1959), де дослідник довів, що культура є системою комунікації, а кожен елемент культурного середовища передає певний тип повідомлення [58, 3].

Едвард Голл залучив до досліджень представників різних галузей — психології, антропології, соціології, культурології, що підтвердило міждисциплінарний характер нової науки. Відтак міжкультурна комунікація почала формуватися на перетині кількох дисциплін — мовознавства, культурології, психології та соціології [4, 24]

Поступово у межах досліджень сформувалися три основні методологічні підходи до вивчення міжкультурної комунікації — функціональний, пояснювальний і критичний. Кожен із них досліджує окремий аспект того, як саме культура впливає на процеси взаємодії між людьми.

Функціональний підхід зосереджений на вивченні стійких поведінкових моделей та комунікативних стратегій, характерних для представників різних культурних спільнот. Культуру розглядають як систему норм і правил, що визначають очікувані форми поведінки в різних ситуаціях спілкування [57].

Цей підхід також пов'язаний з культурними вимірами визначеними Г. Гофстедом, вони описують показники за якими вчений розрізняв культури — наприклад, рівень дистанції влади, індивідуалізм, маскулінність-фемінність чи ступінь уникнення невизначеності [64]. Наприклад, у культурах із високою дистанцією влади (Малайзія, Мексика) пряме висловлення незгоди зі старшим за статусом вважається порушенням норми, тоді як в культурах із низькою дистанцією влади (Скандинавія, Нідерланди) це вважається нормою.

Пояснювальний підхід визначає які суб'єктивні смисли учасники комунікації вкладають у власні висловлювання та дії, тобто як вони самі розуміють свої слова, жести і дії. Комунікація ж є не набором правил, а процесом створення спільного значення для цих смислів для всіх учасників комунікації [53]. Один і той самий невербальний знак (наприклад, усмішка) можна інтерпретувати як прояв щирості, ввічливості або збентеження залежно від соціальної групи та культури. А кивок головою в Болгарії може означати «ні», а не «так». У гуманітарній науці дослідники культури зараз зосереджуються на тому, як соціальні групи формують спільні системи значень [97].

Критичний підхід вказує, що спілкування між культурами відбувається у контексті нерівності, влади та історичних процесів. Він аналізує, як історичні обставини на кшталт колоніалізму, глобалізації та економічних залежностей впливають на міжкультурну взаємодію [69]. Дослідниця Юн Кім вивчала адаптацію мігрантів та науково підтвердила відмінність комунікативних можливостей між домінантною культурою та культурою меншин [73]. Мігранти вимушені вивчати мову й культуру приймаючого суспільства значно більш поглиблено й інтенсивно, ніж суспільство — культуру мігрантів. Це призводить до нерівності у можливості впливати на комунікативні норми.

Окрім вказаних методологічних підходів, також виокремлюють декілька аспектів дослідження:

- культурологічний — пояснює глибинні цінності та норми спільнот;
- лінгвістичний — аналізує мовні засоби вираження культурних відмінностей;
- етичний — пов'язаний із нормами поведінки та взаємоповаги;
- соціально-комунікативний — вивчає моделі взаємодії у межах суспільних структур;
- психологічний — орієнтований на особистісні механізми сприйняття «іншого»;
- професійно-прикладний — розглядає міжкультурну комунікацію у сферах освіти, бізнесу, дипломатії та медіа.

Ці напрями дають змогу комплексно описати складну структуру міжкультурної взаємодії, яка охоплює мовні, соціальні, емоційні та когнітивні виміри аспекти.

Сучасні теорії міжкультурної комунікації розширили теоретичну базу дисципліни. Однією з ключових стала концепція Е. Голла про висококонтекстні та низькоконтекстні культури, де спосіб побудови повідомлень визначається культурними нормами [58]. Не менш важливою є модель Г. Гофстеда, який розробив систему культурних вимірів і підкреслював, що «культура — це програмування розуму» [64]. Теорія збереження ідентичності в перемовинах С. Тінг-Тумі пояснює, як у міжкультурній взаємодії вибудовується та підтримується ідентичність, і наголошує, що успішне спілкування можливе лише за умови взаємного підтвердження культурної ідентичності [100].

Особливого значення міжкультурна комунікація набула у другій половині XX століття, коли почали активно розвиватися міжнародні контакти в економічній, науковій і освітній сферах. Починаючи з 1970-х років, цей напрям став предметом навчальних курсів у європейських університетах, а внаслідок процесів євроінтеграції — і важливою складовою підготовки фахівців у різних галузях. Європейська комісія визначає міжкультурну компетентність як ключову для громадян глобалізованого світу.

В Україні формування міжкультурної комунікації як окремої науки відбувається поступово, що зумовлено історичними особливостями розвитку вищої освіти. Концепція активно впроваджується під впливом інтеграції до європейського освітнього простору, зокрема через Erasmus+ та інші міжнародні проєкти. Це створює потребу вдосконалювати програми підготовки фахівців у галузях освіти, перекладу, журналістики та міжнародних відносин.

1.2 Теоретичні підходи до розуміння культури у міжкультурній комунікації

У соціальних науках поняття культури є багатовимірним та досліджується через численні теоретичні перспективи, сучасні дослідження стверджують, що

культура вже не обмежується сукупністю матеріальних надбань, традицій чи ритуалів. Академічне розуміння культури важливе для міжкультурної комунікації, оскільки вона задає рамки, у межах яких люди інтерпретують повідомлення, взаємодіють та передають інформацію. Для перекладу та міжкультурного спілкування знання цих механізмів дозволяє уникати непорозумінь, забезпечити адекватну передачу соціальних особливостей та функцій висловлювань [75].

Кліффорд Гірц на основі інтерпретативної антропологія почав розглядати культуру як систему значень та смислів, за допомогою якої люди будують і розуміють соціальний світ. Культура постає як матеріал, який можна аналізувати, а кожна соціальна дія постає носієм значення. Гірц підкреслює, що культура надає людям «рамки для розуміння світу», структуровану систему символів, через яку вони інтерпретують події, оцінюють поведінку інших та формують власні дії [53].

Особливістю ідеї Гірца є те, що символи та знакові системи є центральними елементами культури. Вони включають ритуали, міфи, свята, традиції, елементи мови та невербальні знаки. Кожен символ одночасно виражає певний соціальний стан і формує поведінку. Наприклад, у британській академічній культурі привітання «Good morning» може бути не лише формою ввічливості, а й маркером соціальної дистанції та професійної етикетки [65].

Культура як система значень особливо проявляється у мовленні та дискурсі. Слова та висловлювання несуть культурно обумовлені смисли, які можуть бути неможливими для буквального перекладу. Наприклад, поняття «face» у соціальному контексті Китаю несе значення «соціальна репутація, честь, обличчя», яке не збігається з буквальним українським еквівалентом [94]. Тому під час перекладу важливо відтворити соціально-культурну функцію висловлювання, це стосується як академічних, так і художніх текстів, де культурно марковані концепти впливають на сприйняття тексту.

Система значень включає також ідеологічні та ціннісні компоненти, що формують уявлення про добро, справедливість, авторитет та соціальні ролі. Наприклад, концепти «liberty», «privacy» у західному дискурсі несуть ціннісне навантаження, яке відображає соціально-політичну традицію, тоді як у культурах

колективізму пріоритет може надаватися соціальній гармонії та груповій відповідальності [60].

У міжкультурній комунікації концепція культури як системи значень допомагає пояснити, чому одна й та сама дія може бути інтерпретована по-різному. Наприклад, прямий запит на допомогу у німецькій культурі може сприйматися як нормальна комунікативна дія, а в японській – як порушення соціальної дистанції [75]. Знання таких культурних «рамок значень» дозволяє запобігти непорозумінням і адаптувати висловлювання до очікувань комунікативного партнера.

Для перекладу концепт культури як системи значень має такі наслідки:

- необхідність інтерпретувати символи та культурно марковані елементи, а не перекладати їх дослівно;
- врахування соціальних функцій мовленнєвих актів, особливо у ввічливих чи ритуальних формах;
- пошук адекватних еквівалентів, які відтворюють соціальний та культурний контекст [61].

Підхід до культури як системи практик виникає з робіт П’єра Бурдьє, який ввів поняття «habitus» – звичок та моделей поведінки, які людина засвоює в процесі виховання та життя в суспільстві. Вони визначають, як ми дивимося на світ і як спілкуємось з іншими. На відміну від концепції культури як системи значень, яка має в основі когнітивний та символічний аспект, підхід Бурдьє розкриває практичний та поведінковий вимір культури, де соціальні норми та цінності втілюються у повсякденних взаємодіях [40].

Наша внутрішньо структурована система схильностей, уподобань і стратегій поведінки, так звана habitus, формується під впливом сім’ї, освіти, соціального середовища та культурних традицій. Habitus забезпечує відповідність між діями окремої людини та нормами групи, в той час як індивід діє автоматично, не завжди усвідомлюючи правила. Наприклад, у французькій академічній культурі студенти сформували звичку формулювати аргументи у письмових роботах посилаючись на класичні теорії. Ця внутрішньо прийнятна схеми дій, яка відповідає очікуванням академічного середовища і є проявом habitus. В інших культурах, наприклад у США,

більшою мірою заохочується критичне мислення та самостійна аргументація, що створює різні стандарти для оцінки одного й того ж типу академічного завдання.

Культура через практики відтворює соціальні структури та ієрархії: повсякденні дії, мовлення та ритуали закріплюють соціальні ролі, правила ввічливості та норми поведінки. Наприклад, форма звертання S*ir/Madam* у діловому спілкуванні англійською мовою є відтворенням традиційного культурного порядку і соціальної дистанції.

З точки зору перекладу це означає, що перекладач повинен враховувати не лише зміст висловлювання, а й соціальну функцію мовленнєвого акту. Наприклад, переклад ділового листа з англійської на українську потребує адаптації форм ввічливості, щоб вони відповідали локальним очікуванням і не порушували соціальну дистанцію між відправником та отримувачем [61].

У міжкультурній комунікації підхід «культура як практика» допомагає пояснити, чому одну й ту саму поведінку можна тлумачити по-різному в різних соціальних контекстах. Наприклад, прямий спосіб висловлення критики у німецькій професійній культурі може вважатися нормальною та конструктивною практикою, тоді як у японській культурі такий стиль сприймається як грубий і недоречний [75]. Це підтверджує, що культура проявляється у конкретних практиках, а не лише у символах або цінностях. Тому переклад міжкультурної комунікації потребує аналізу соціальних правил і моделей поведінки, характерних для цільової культури.

Врахування культурних практик у перекладі дозволяє:

1. Адаптувати мовні та невербальні елементи відповідно до очікувань цільової аудиторії.
2. Відтворювати соціальні ролі та статуси, закладені у тексті оригіналу.
3. Забезпечити ефективну міжкультурну комунікацію та зменшити ризик непорозумінь через різницю у соціальних нормах.

Наприклад, при перекладі інструкцій або протоколів для міжнародної організації важливо враховувати культурні стандарти формулювання наказів та рекомендацій, оскільки прямий переклад може змінити соціальний ефект повідомлення і сприйняття авторитету.

Підхід до культури як комунікативного коду ґрунтується на роботах Едварда Голла і розглядає культуру як систему правил, які визначають, що є допустимим, очікуваним або етичним у комунікації [60]. У цьому підході культура визначає структуру і способи створення значень через невербальні сигнали, соціальні практики, контекстуальні фактори на додачу до мови.

Що важливо для міжкультурної комунікації та перекладу, концепт комунікативного коду поєднує символічний, соціальний і прагматичний виміри культури. Кожна культура має свої правила розуміння мовленнєвих актів, які формують очікування стосовно ввічливості, прямоти, непрямоти, статусних ієрархій та соціальної дистанції.

Культура як комунікативний код включає три взаємопов'язані рівні:

1. Мовні коди: лексика, граматика, стилістичні та жанрові види текстів. Наприклад, англійська мова часто використовує непрямі формули ввічливості (*Would you mind…?*, *Could I possibly…?*), в той час як у німецькій мові і прямий запит може бути прийнятним [67].
2. Невербальні коди: жести, міміка, інтонація, дистанція між співрозмовниками. Близькість під час розмови в середземноморських культурах, наприклад, є нормальною, тоді як у скандинавських країнах це можуть сприйняти як порушення особистого простору [60].
3. Соціально-контекстуальні коди: очікування щодо ролей, статусів співрозмовників, політкоректності та культурних норм. Наприклад, звертання *Professor Smith* у США або *Herr Doktor Müller* у Німеччині відображає соціальну дистанцію та статус, який повинен бути врахований у перекладі та міжкультурній комунікації.

Ці рівні взаємодіють і формують складний комунікативний код, який визначає, як повідомлення буде інтерпретовано в цільовій культурі. Комунікативний код ж у свою чергу безпосередньо впливає на мовленнєві акти, адже це культура визначає, як сприймаються висловлювання певних типів: накази, прохання, обіцянки, відмови, тощо. Відомо, що в англомовному контексті непрямі прохання (*Could you open the window?*) сприймаються як ввічливі та дипломатичні, тоді як пряме прохання (*Open*

the window!) може бути надмірно авторитарним [42]. Таким чином, розуміння комунікативного коду дозволяє передбачити реакції отримувача повідомлення та адаптувати мовленнєві стратегії.

Культура як комунікативний код означає, що перекладачу необхідно враховувати:

- Прагматичні аспекти — форму висловлювання, тон, рівень ввічливості та приховані смисли;
- невербальні й культурні сигнали, наприклад, офіційні звертання чи стилістичні маркери;
- соціальні очікування та ролі, що визначають, наскільки переклад буде доречним і зрозумілим.

Наприклад, переклад англомовної ділової електронної кореспонденції на українську мову потребує адаптації формул ввічливості та непрямих мовленнєвих актів, щоб зберегти соціальний ефект та уникнути культурних непорозумінь.

Варто розуміти, що комунікативний код є динамічним і піддається трансформаціям під впливом глобалізації, цифрових медіа та міжкультурної взаємодії. Наприклад, використання англіцизмів у письмовій та усній комунікації у багатьох країнах створює нові комунікативні стратегії та культурні практики, які потребують адаптації у перекладі та міжкультурному спілкуванні.

Гнучке розуміння комунікативного коду дозволяє перекладачам та співрозмовникам правильно розуміти змішані культурні сигнали та зберігати прагматичну функцію висловлювань і соціальний контекст.

Новітні підходи розуміння культури відзначають її динамічність і гнучкість. Культура не є суто статичним набором норм і цінностей, а активним процесом постійного формування і трансформації смислів та практик. Глобалізація, міграційні процеси, розвиток цифрових технологій створюють результативні умови для тісної взаємодії різних культур, що призводить до адаптації традицій, мовних форм і символів. Наприклад, завдяки впливу західної поп-культури на локальні ринки музики та кінематографу з’являються гібридні культурні продукти, де поєднуються місцеві мотиви і глобальні стилі.

Перекладачі повинні адаптувати змішані коди, які поєднують локальні та глобальні норми, оскільки буквальний переклад може втратити культурну релевантність або призвести до неадекватного сприйняття тексту цільовою аудиторією.

Міграційні процеси сприяють виникненню інтеркультурних контактних зон, де люди демонструють і переймають один в одного мову, звичаї, символи. Англійська мова у США залучає елементи іспанської, так виникла кодова змішана форма (Spanglish), популярна у певних соціальних групах і контекстах [90]. При перекладі необхідно інтерпретувати змішані лінгвокультурні явища, розрізняти локальні та глобальні елементи тексту та відтворювати їх функціональний ефект у цільовій культурі.

Цифрові технології прискорюють культурні зміни та створюють нові знакові системи: меми, емодзі, соціальні платформи та інтернет-меми, формують специфічні коди, зрозумілі лише учасникам певних онлайн-спільнот. З цих цифрових форм культури видно, що зміст і форма повідомлень впливають на їх сприйняття. Це спонукає перекладачів слідкувати за:

- новими медіа кодами і цифровими жанрами, що не мають прямого лексичного еквіваленту;
- постійною трансформацією значень в інтернеті;
- змішаною природою текстів, де переплітаються локальні, національні та глобальні культурні маркери.

Гібридні культурні форми створюють виклики для перекладу:

- необхідність адаптації культурних реалій без втрати смислу і функцій;
- урахування контекстуальної варіативності значень, коли сенс символів відрізняється в локальному і глобальному контексті;
- прагнення до комунікативної еквівалентності, яка враховує культурні та соціальні конотації.

Наприклад, переклад повідомлення з використанням глобальних мемів для локальної аудиторії вимагає адаптації, щоб зберегти ефект гумору, емоційність та культурну релевантність.

Отже, культура — це процес постійного формування і зміни значень, практик та кодів. Для ефективної міжкультурної комунікації потрібно зважати на соціальні норми та habitus співрозмовників, слідкувати за невербальними сигналами, зберігати прагматичну функцію, враховувати глобальні, локальні та цифрові впливи, інтерпретувати змішані культурні коди і адаптувати їх до цільової аудиторії.

1.3 Бар'єри міжкультурної комунікації та їх вплив на переклад

Міжкультурна комунікація об'єднує людей різних культур і створює умови для ефективного обміну інформацією. Проте на практиці цей процес часто ускладнений численними бар'єрами, які перешкоджають розумінню та взаємодії співрозмовників. Аналіз таких викликів та методів як їх подолати важливий для розвитку міжкультурної компетентності і для адекватного перекладу культурно маркованих текстів.

Як зазначає К. Крампш, «мова є центральним ресурсом культурного становлення індивіда, і жоден акт комунікації не може бути відокремлений від культурного контексту, який він відтворює» [75]. Будь-які розбіжності між мовними системами можуть спричинити непорозуміння, що обмежує процес міжкультурної взаємодії. Це і є лінгвістичними бар'єрами, до них можна включити зокрема семантичні й лексичні розходження, які з'являються через те, що в різних культурах по-різному уявляють і пояснюють реальність. Наприклад, поняття *privacy*, *community*, *accountability* чи *well-being* в англійській мові мають глибоке культурне підґрунтя і позначають специфічні для англомовного світу соціальні та моральні погляди. А. Вежбицька наголошує, що такі лексеми є своєрідними «культурними ключами», які неможливо повноцінно перекласти без втрати семантичних відтінків, оскільки вони вкорінені у «морально-ціннісній матриці» певної мовної спільноти [105]. Це означає, що навіть при високому рівні володіння мовою співрозмовник не завжди

може правильно зрозуміти зміст повідомлення, коли його сенс пов'язаний із культурними особливостями.

Ще одним лінгвістичним бар'єром є прагматичні розбіжності, які пов'язані не зі значенням слів, а зі способами використання мовних форм у конкретних соціальних ситуаціях. Теорія ввічливості П. Браун та С. Левінсона демонструє, що різні культури виробляють різні стратегії вираження ввічливості, ступеня прямоти чи непрямоти прохання, формулювання критики або оцінки [42]. У результаті одну й ту саму мовленнєва дію можна сприймати як занадто різку, надто обережну або маніпулятивну в залежності від культурного контексту.

Дж. Томас також підкреслює, що прагматичні непорозуміння становлять найбільшу небезпеку для міжкультурної комунікації, оскільки вони призводять не просто до «неправильного розуміння», а до «помилкового тлумачення намірів» іншого мовця [99]. Цей феномен критичний для перекладацької діяльності, коли перекладач має відтворити не лише мовну форму, але й суспільно прийнятні моделі ввічливості цільової культури.

Фразеологічні звороти та ідіоми, які є наслідком історичного досвіду, колективної пам'яті та культурної символіки певного народу також є одним з аспектів лінгвістичних бар'єрів. Ідіоматичні вирази ґрунтуються на образах та метафорах, закладених у когнітивній основі мови. Дж. Лакофф і М. Джонсон описують метафори як «механізми концептуалізації», що визначає спосіб мислення носіїв мови [76]. Наприклад, англійський вираз *to save face* відтворює певну соціальну норму, характерну для східно азійських культур, і тому суттєво змінює значення у міжкультурній комунікації. Як показує М. Бейкер, саме фразеологізми та ідіоми є елементами тексту, які найважче перекладати [33].

Граматичні та синтаксичні відмінності також створюють численні труднощі. Граматичні структури різних мов представляють різні способи конструювання агентності, темпоральності та модальності. Наприклад, домінування пасивних конструкцій в англійській мові підкреслює тенденцію до об'єктивізації дії, тоді як в українській активні структури частіше позначають відповідальність та ініціативність

суб’єкта. Як зазначає М. Ларсон, вибір граматичних форм може змінити логічну структуру тексту, центр уваги та набір значень, які може мати висловлювання [77].

Фонетичні бар’єри, пов’язані з акцентом, темпом мовлення та інтонацією являють окрему проблему. Дослідження показують, що навіть зрозумілий з лінгвістичної точки зору акцент може впливати на соціальне сприйняття мовця, а саме на рівень довіри до нього та оцінку його компетентності [49]. У міжкультурному академічному або професійному дискурсі це важливо, бо від акценту залежить не лише ефективність комунікації, але й оцінка того, наскільки учасник авторитетний чи знається на темі.

Найскладнішим лінгвістичним бар’єром є лінгвокультурні лакуни — концепти, що існують лише в межах однієї культури і не мають прямих відповідників в іншій, а їхня передача вимагає спеціальних перекладацьких стратегій. Лакуни виступають «зонами нерозуміння», які часто призводять до зміни смислів у міжкультурному діалозі [105].

У сукупності ці чинники свідчать про те, що лінгвістичні бар’єри є комплексним явищем, яке поєднує когнітивні, соціальні та культурні аспекти. Вони потребують розвиненої міжкультурної та прагматичної компетентності і навичок адаптування комунікативної поведінки відповідно до норм іншої культури.

Стійкими і впливовими бар’єрами у міжкультурній комунікації є етноцентризм та стереотипізація, оскільки відповідають за сприйняття «чужого» та ставлення до культурних відмінностей. Етноцентризмом називають схильність оцінювати інші культури виключно через власні культурні правила й переконання, часто будучи впевненим у перевазі «своєї» культури. У міжкультурній комунікації це проявляється у намаганні індивідів нав’язувати власні критерії поведінки, етику, стиль комунікації як універсальні та більш «правильні» для всіх.

Проблема етноцентризму має глибокі соціально-психологічні корені. Поділ світу на «ingroup» (власна група) та «outgroup» (інші групи) є універсальним механізмом, який допомагає індивідам упорядковувати своє уявлення про суспільство. Проте у міжкультурній комунікації цей механізм часто призводить до

упереджених інтерпретацій повідомлень, небажання приймати альтернативні культурні норми та погіршення здатності до міжкультурної емпатії.

Етноцентризм не завжди проявляється у відкритій формі, частіше він існує на рівні очікувань та припущень. Наприклад, носії індивідуалістичних культур (США, Велика Британія, Німеччина) нерідко сприймають прямий стиль комунікації як «норму», тоді як представники колективістських культур (Японія, Корея, Китай) — як загрозливий або некоректний [57]. Такі відмінності у прагматичних нормах спричиняють конфлікти інтерпретацій, які також підсилені етноцентричним сприйняттям.

Стереотипи є спрощеними когнітивними схемами, що узагальнюють характеристики певної культурної групи. Хоча вони можуть виконувати роль «ментальних ярликів», що полегшують обробку інформації, у міжкультурній взаємодії вони перетворюються на бар'єр, оскільки звужують сприйняття особистості до кількох шаблонних ознак. У міжкультурній комунікації вони проявляються в таких формах:

- очікування типових моделей поведінки, що не враховують індивідуальних відмінностей;
- переінтерпретація поведінки, навіть нейтральні чи випадкові вчинки тлумачяться як підтвердження упередженого уявлення;
- проєкція власних культурних норм як універсальних.

Стереотипізація у контексті перекладу часто призводить до спрощення національно-культурних реалій або заміни їх аналогами, що «підходять» під очікування цільової аудиторії. Таким чином переклад начебто стає більш «зрозумілим», але втрачає культурну автентичність [103].

Дослідження міжкультурної комунікації свідчать, що етноцентричні моделі поведінки проявляються у трьох основних формах [84]:

1. Когнітивний етноцентризм — переконання у правильності власної системи цінностей.
2. Афективний етноцентризм — емоційна перевага своєї групи над іншою.

3. Поведінковий етноцентризм — уникнення контактів або формування комунікативних бар’єрів щодо членів іншої групи.

Наприклад, у студентів міжнародних програм, зокрема Erasmus+, етноцентризм часто проявляється у труднощах адаптації до нових соціальних норм, відчутті «культурного шоку» та тенденції інтерпретувати незрозумілу поведінку через негативні стереотипи.

Етноцентризм і стереотипи створюють ряд комунікативних спотворень:

- семантичні спотворення (хибна інтерпретація лексичних одиниць через культурні асоціації);
- прагматичні спотворення (нерозуміння комунікативних намірів);
- культурна редукція або спрощення культурного змісту, коли перекладач відкидає певні культурні відтінки, з метою зробити текст зрозумілішим для реципієнта;
- або навпаки надінтерпретація, коли перекладач щоб пояснити культурні смисли, додає або перебільшує їх.
- зосередження на відмінностях.

Інтернаціональні студенти часто повідомляють про те, що викладачі сприймають їхні відповіді, аргументи або стилістичні особливості письма крізь призму культурних очікувань і це робить процес академічної адаптації складнішим для них.

Науковці пропонують ряд стратегій, спрямованих на подолання упереджень:

- формування здатності аналізувати власні культурні установки [43];
- прийняття різних моделей культурної поведінки ;
- створення інтеркультурних середовищ, що знижують напругу між представниками різних культур;
- пояснення та уточнення культурних смислів, щоб досягти взаємного розуміння;
- усвідомлення ролі медіа та дискурсів у формуванні культурних стереотипів.

Застосування цих підходів дає змогу зменшити етноцентричні тенденції і підвищити точність та якість міжкультурного перекладу.

Етнолінгвістичне упередження є когнітивно-комунікативним явищем, яке виникає внаслідок нерівного статусу мов та культур та соціальних уявлень про «престижність» певних мовних особливостей. Воно описує схильність сприймати мовні особливості власної групи як більш логічні, природні або універсальні, а мовні системи інших культур – як менш раціональні, «неправильні» або другорядні.

Дослідження у межах етнолінгвістичної теорії показують, що мова є центральним значенням групової ідентичності та основним способом, за допомогою якого культура проявляється у поведінці [50]. В результаті, будь-які варіації мовлення як акцент, граматика або комунікативні патерни можуть показувати соціальну приналежність людини і стати причиною упередженого ставлення.

Етнолінгвістичне упередження проявляється на декількох рівнях:

1. Лінгвістичний — оцінювання граматичних структур як «логічних» або «нелогічних».
2. Соціальний — уявлення про інтелект, професійність чи надійність мовця на основі особливостей його мовлення.
3. Культурний — сприйняття власної мовної норми як стандарту, щодо якого вимірюється інша культура.

На думку К. Крамш, припущення про універсальність будь-якої мовної моделі є не лише хибним, а й упередженим. Бо мова не є нейтральною системою знаків, вона закріплена в культурі та структурована культурними смислами [75].

У міжкультурному спілкуванні етнолінгвістичне упередження має декілька характерних форм:

1. Оцінювання мовця за його акцентом. Оточуючі можуть оцінювати ментальні здібності та компетентність мовця, опираючись не на зміст повідомлення, а на акцент.
2. Сприйняття структури іншої мови як «відхилення від норми». Представники мов з непрямолінійною прагматичною структурою (напр., японська, корейська) часто стикаються з тим, що їхня манера висловлювання оцінюється як «незрозуміла», тоді як носії прямого стилю (англійська, німецька) вважають «доступність» універсальним стандартом [94].

3. Неправильне сприйняття стилю мовлення чи поведінки, обумовлених культурою.

Наприклад, в культурах із високим контекстом замовчування певних деталей є нормою ввічливості, тоді як у культурах з низьким це може сприйматися як ухиляння від відповіді або недовіра [59].

Такий вид упереджень чутлива сфера для перекладу, оскільки перекладач оперує як лінгвістичними структурами, так і культурними кодами.

Основні ризики етнолінгвістичних упереджень у перекладі:

- стандартизація культурно маркованих конструкцій відповідно до норм мови-реципієнта;
- видалення непрямої комунікації (форми ввічливості, непрямі звертання), що здається перекладачеві зайвими;
- нав'язування синтаксичних моделей мови перекладу, які здаються більш раціональними;
- буквальний переклад ідіом без культурних смислів.

Л. Венуті підкреслює, що перекладачі нерідко обирають стратегію «доместикації», керуючись прихованим припущенням про те, що мова цільової аудиторії є «базовою» моделлю смислової організації тексту [103]. Це і є форма етнолінгвістичного упередження, що спотворює культурний оригінал.

Студенти Erasmus та інших програм часто повідомляють про те, що їхні письмові роботи оцінюються не лише за змістом, а й за ступенем відповідності дискурсивним нормам мови приймаючої країни.

Як комунікативний бар'єр етнолінгвістичне упередження призводить до:

- погіршення ефективності взаємодії;
- стигматизації мовців з «непрестижних» мовних груп;
- зростання культурної дистанції;
- хибної інтерпретації намірів співрозмовника;
- негативних комунікативних очікувань.

На інституційному рівні етнолінгвістичне упередження може впливати на політики інклюзивності, академічну успішність міжнародних студентів та якість адаптації у мультикультурному середовищі. Для подолання етнолінгвістичних упереджень перекладачу важливо застосувавати перекладацькі стратегії, що зберігають культурні маркери.

Значна частина смислів у спілкуванні передається через жести, міміку, пози, інтонацію, дистанцію та інші паралінгвістичні елементи. За оцінками дослідників, частка невербальних сигналів у загальній структурі комунікації може коливатися від 60 до 93%, залежно від контексту та типу взаємодії [58]. Відповідно, правильне декодування невербальних маркерів має вирішальне значення для успішного міжкультурного порозуміння. Водночас різні культури демонструють високу варіативність у нормах, інтерпретаціях та функціях невербальних поведінкових патернів, що нерідко призводить до комунікативних бар'єрів, непорозумінь і прагматичних збоїв, особливо у міжкультурному перекладі та інтерпретації.

Теоретичні підходи до вивчення невербальної поведінки засновані на припущенні, що невербальна комунікація є культурно зумовленою системою значень. Наприклад, Е. Голл запропонував концепцію висококонтекстних та низькоконтекстних культур, у якій ступінь залежності від невербальних і контекстуальних сигналів визначає стиль комунікації. У висококонтекстних культурах (Японія, Китай, арабські країни) значення часто імплікується через паузи, погляд, мовчання або інтонаційні нюанси; у низькоконтекстних культурах (Німеччина, США) вербальні чинники несуть більшу частину смислового навантаження [57; 58]. Невідповідність звичних для учасників інтерпретацій може призводити до міжкультурних колізій, коли представники різних культур по-різному читають один і той самий сигнал.

Наприклад, тривалий зоровий контакт може сприйматися як ознака впевненості та щирості в США та Німеччині, але як надмірний виклик чи прояв неповаги в багатьох азійських культурах [82]. Аналогічно, фізична дистанція у країнах Латинської Америки є меншою, ніж у північних європейських культурах, тому

відступ співрозмовника на «європейську» дистанцію часто сприймається як відчуження або холодність.

Кінесика, або система жестів та міміки, демонструє високу культурну відмінність щодо функціональних значень. Жест «ок» (великий і вказівний пальці з'єднані у коло) у США означає «все добре», у Франції може означати «нуль», у Бразилії відчитується як вульгарний жест. Такі невідповідності створюють бар'єри, оскільки обмін інформацією може бути порушений навіть за відсутності мовного бар'єра.

Міміка також має культурну специфіку. Хоча основні емоції вважаються універсальними в різних культурах, ступінь їх соціально прийнятного прояву зазнає обмежень. У японській культурі приховування негативних емоцій у публічному просторі є соціальною нормою, тоді як у західних культурах відкритий вираз емоцій є більш прийнятним [82]. Нерозуміння подібних правил призводить до хибного уявлення про емоції, які виражає співрозмовник.

Наука про використання простору у комунікації — проксеміка є важливим компонентом інтеркультурного спілкування. Порушення звичних просторових норм часто спричиняє дискомфорт. У культурах Середземномор'я (Італія, Іспанія, Греція) близька дистанція вважається природною для невимушеної комунікації, тоді як у Скандинавських країнах та Великій Британії прийнятна дистанція значно більша [59].

Дослідження С. Гудікунста і Я. Кім показують, що порушення просторових норм є однією з найпоширеніших причин міжкультурної напруги, оскільки люди рідко усвідомлюють власні проксемічні патерни й приписують незнайомі форми поведінки рисам особистості, а не культурному контексту [56]. Це узгоджується з атрибутивною теорією несправжності, коли неправильна інтерпретація поведінки призводить до хибного сприйняття намірів партнера по комунікації.

Такі паралінгвістичні особливості як інтонація, гучність мовлення, темп, паузи також керуються соціальними очікуваннями. Скандинави або японці можуть сприйняти гучність мовлення італійців та американців як агресивну, в той час як норвежці і фіни мають м'яку інтонацію, яку носії більш експресивних культур можуть сприйняти як недостатню впевненість або відсутність ентузіазму [55]. Тривалі паузи

у мовленні є нормою для японської комунікативної традиції, мовчання може виконувати функцію поваги або обдумування, але американські чи українські співрозмовники можуть зрозуміти це як невпевненість, незгоду або дискомфорт.

Для перекладачів і медіаторів міжкультурного спілкування проблематика невербальних бар'єрів також є важливою. Невербальні елементи не можуть бути безпосередньо «перекладені» вербальними засобами, але їх ігнорування призводить до прагматичних помилок. Адекватний переклад міжкультурної комунікації неможливий без урахування невербального контексту ситуації, оскільки саме він формує інтенції мовця та впливає на імплікатури [61]. Неправильно інтерпретована інтонація або жест може змінити прагматичне навантаження репліки, що є критично важливим при перекладі академічного, дипломатичного чи ділового дискурсу.

Ефективна міжкультурна комунікація передбачає подолання лінгвістичних і культурних бар'єрів разом з активною адаптацією співрозмовників до нових соціокультурних умов. Процеси адаптації забезпечують можливість взаєморозуміння, запобігають конфліктам інтерпретації та сприяють формуванню взаємної емпатії між культурами. Сучасна література розглядає адаптацію як багаторівневий феномен, що охоплює когнітивні, афективні та поведінкові компоненти [38; 71]. Найважливішими механізмами вважаються: акультурація, стратегії міжкультурних переговорів та комунікативна акомодація.

Акультурація є поняттям міжкультурної адаптації і охоплює зміни, що відбуваються у результаті тривалого контакту представників різних культур. Модель акультурації Дж. Беррі передбачає чотири стратегії:

1. Інтеграція — поєднання підтримки культури походження та активної участі у культурі приймаючого суспільства, є найбільш адаптивною.
2. Асиміляція — відмова від своєї культури та повне прийняття нової.
3. Сепарація — збереження власної культурної системи при мінімальній взаємодії з іншою.
4. Маргіналізація — втрата зв'язку як із власною культурою, так і з культурою приймаючого суспільства.

Джон Беррі доводить, що комунікативні труднощі та стреси акультурації особливо загострюються в умовах високої культурної дистанції, жорстких мовних бар'єрів та низького рівня соціальної підтримки [38]. У контексті академічної мобільності, зокрема програм Erasmus, інтеграція є найбільш типовою стратегією, що сприяє формуванню міжкультурної компетентності та розширює знання комунікативних стратегій.

З точки зору перекладознавства, акультураційні процеси впливають на інтерпретацію прагматики, імплікатур та культурно маркованих формул: чим більш акультурованою є особа, тим точніше вона декодує невербальні маркери, значення формалізованих мовленнєвих актів і дискурсивні норми приймаючої культури [62].

У ситуаціях міжкультурної взаємодії нерідко виникає необхідність у переговорних стратегіях. Модель міжкультурних переговорів Тінґ-Тумі базується на теорії «facework», коли співрозмовники намагаються управляти власним та чужим «обличчям», тобто почуттям гідності, достатності, компетентності [100]. Різні культури застосовують різні стратегії, щоб уникнути загрози їх авторитету у конфліктних або неоднозначних ситуаціях. Основні стратегії включають:

- avoiding – уникнення конфронтації та прямоти (типово для колективістичних культур);
- accommodating – поступливість та адаптація до співрозмовника;
- compromising – взаємні поступки;
- collaborating – спільний пошук рішення;
- competing – наполягання на власній позиції (характерно для індивідуалістичних культур).

У міжкультурному спілкуванні ці стратегії визначають, наскільки прямо або непрямо співрозмовники передають інформацію, як формулюють мовленнєві акти прохання, відмови чи незгоди та як інтерпретують імплікатурні значення. За результатами досліджень невідповідність переговорних стратегій призводить до найбільшого числа прагматичних конфліктів, зокрема в контекстах академічного та професійного дискурсу [88].

Теорія комунікативної акомодації має свій підхід до пояснення того, як люди змінюють мовлення залежно від соціального контексту та ідентичності співрозмовника. У міжкультурному просторі акомодація виконує функцію зниження соціальної дистанції та створення сприятливих умов для взаєморозуміння. Основні форми акомодації:

- Конвергенція — наближення до стилю, темпу, інтонації, лексики співрозмовника, сприяє позитивній взаємодії та побудові довіри.
- Дивергенція — віддалення від стилю співрозмовника для вираження власної ідентичності або культурної належності.
- Збереження — відсутність змін у власному мовленні.

Неузгодженість акомодаційних стратегій може спричиняти труднощі у міжкультурному спілкуванні. Наприклад, надмірна конвергенція може бути сприйнята як неприродна або покровительська (патерналістська), а дивергенція — як небажання встановити взаєморозуміння. Процеси акомодації процеси є важливими для перекладу, оскільки визначають відповідність стилю перекладу соціальному статусу, формальності та очікуванням цільової аудиторії [67].

Адаптація неможлива без розвитку міжкультурної емпатії — здатності усвідомлювати емоційні стани, цінності та мотивації представників інших культур [45]. Міжкультурна емпатія базується на когнітивній гнучкості, толерантності до невизначеності та здатності до перспективного прийняття. Вона є головним компонентом міжкультурної компетентності, що безпосередньо впливає на якість комунікації та зниження конфліктів.

Для перекладачів емпатія та когнітивна гнучкість дозволяють точніше розпізнавати інтенції мовця, тональність, приховані значення та прагматичні імплікатури, що є критично важливим у міжкультурному академічному та професійному дискурсі.

Міжкультурна емпатія є ключовим компонентом міжкультурної компетентності та ефективним чинником подолання комунікативних бар’єрів, що виникають у взаємодії представників різних культур. Міжкультурну емпатію розуміють як здатність усвідомлювати, інтерпретувати та емоційно відгукуватися на

досвід інших людей, включаючи їхні культурно зумовлені переконання, норми та комунікативні очікування [45]. В умовах глобальної мобільності, міжнародної освіти та зростання міжкультурних контактів емпатія набуває особливого значення, оскільки необхідна для конструктивного діалогу і дозволяє мінімізувати непорозуміння.

Емпатія в міжкультурному спілкуванні вважається основою, що об'єднує когнітивний, емоційний та поведінковий рівні адаптації [37]. На когнітивному рівні вона охоплює здатність до перспективного прийняття, тобто розуміння того, як представники іншої культури розуміють світ, сприймають різні ситуації, якими є їхні культурні «рамки». На емоційному рівні емпатія включає здатність емоційно співпереживати та бути відкритим до культурної відмінності, без захисних реакцій чи непорозуміння. На поведінковому рівні емпатія призводить до готовність адаптувати комунікативні стратегії відповідно до потреб та очікувань співрозмовника.

У цьому контексті міжкультурна емпатія є не тільки індивідуальною рисою, а й тренованою компетентністю, що розвивається через досвід взаємодії, рефлексію та професійну підготовку [43].

До функцій міжкультурної емпатії входить здатність зменшувати комунікативну напругу та емоційний дискомфорт, що виникають у ситуаціях міжкультурного непорозуміння. Емпатія знижує рівень сприйнятої загрози, підвищує толерантність до неоднозначності та сприяє конструктивним реакціям поведінки, згідно з дослідженнями у сфері міжкультурної психології [55]. Це також актуально в контексті лінгвістичних бар'єрів, коли неправильне тлумачення інтонації, невербальних сигналів або прагматичних значень може спричинити конфлікт або образу.

Емпатійний підхід також ефективно нівелює прояви етноцентризму і стереотипізації, що були описані в попередніх підрозділах. Емпатія змушує зосередитись не на оцінюванні, а на розумінні, допомагає дивитися на ситуації ширше й враховувати культурні особливості, щоб уникати неправильних узагальнень та культурних упереджень.

Для перекладознавства міжкультурна емпатія має особливе значення, оскільки дозволяє точніше інтерпретувати ілокутивні наміри мовця, соціальні конотації мовленнєвих актів та приховані прагматичні імплікатури. У сфері прагматики були проведені дослідження, які показують що культурні відмінності у способах вираження ввічливості, дистанції та емоційності викликають труднощі у перекладі [99]. Наприклад, формула відмови, яка в одній культурі вважається «нейтрально ввічливою», у іншій може бути сприйнята як груба або надмірно прямолінійна. Завдяки міжкультурній емпатії перекладач може:

- точніше визначати соціальні ролі та статуси учасників комунікації;
- розуміти культурно зумовлені норми вираження ввічливості;
- інтерпретувати непрямі мовленнєві акти;
- ідентифікувати «культурні сигнали», що не мають прямих відповідників у мові перекладу.

Таким чином, емпатія виступає медіатором між мовою та культурою, що забезпечує адекватність перекладу на глибоких прагматичних значеннях. Для учасників мобільності в інші країни є необхідним компонентом успішної соціальної інтеграції. Дослідження у сфері міжкультурної адаптації стверджують, що емпатійні здібності сприяють [73]:

- встановленню міжособистісних зв’язків;
- зниженню акультураційного стресу;
- покращенню академічної та професійної ефективності;
- формуванню стабільної міжкультурної самоідентифікації.

У навчальному середовищі емпатичні студенти краще орієнтуватися у невербальних нормах, академічному етикеті, специфіці освітніх практик та стилях комунікації викладачів і одногрупників.

Емпатія не є виключно вродженою якістю — численні дослідження демонструють, що вона може формуватися та удосконалюватися через тренінги, рефлексію та досвід міжкультурної взаємодії. Ефективними методами розвитку є:

- рольові прийоми;

- етнографічні спостереження з веденням щоденника;
- групові проєкти та дискусії;
- критична рефлексія
- спеціальні тренінги з невербальної комунікації.

Ці методи активно застосовують у сучасних програмах міжнародної освіти, це підтверджує їхню ефективність для розвитку міжкультурної чутливості та компетентності.

1. 4 Переклад як засіб міжкультурної комунікації

Переклад як інструмент міжкультурної комунікації зараз набув особливого значення, коли контакти між культурами відбуваються у різних сферах: освіті, бізнесі, політиці, медіа. Через переклад студентам, фахівцям і широкій аудиторії стають доступними знання про інші культури, їх цінності та традиції, що сприяє культурній обізнаності та толерантності [85].

Академічна мобільність, міжнародні програми обміну та цифрові платформи для спілкування також є сферами застосування перекладу. Участь студентів у програмах Erasmus або інших міжнародних стажуваннях демонструє, що переклад слугує не лише інструментом навчання, а й засобом інтеграції у міжкультурне середовище, розвитку практичних навичок міжкультурної взаємодії та розширення культурного світогляду [28]. Як зазначає А. Мамрак, пошук шляхів досягнення успішної взаємодії між представниками різних лінгвокультурних середовищ є актуальною проблемою у сфері міжкультурної комунікації [20].

Питання сутності перекладу завжди перебувало у центрі уваги філологів, філософів, культурологів. Ще від античних часів його осмислювали такі мислителі, як Аристотель, Вольтер, І. Кант, В. фон Гумбольдт, Ф. Боас, а в подальшому — дослідники XX століття: І. Гердер, В. Коптілов, І. Корунець, Л. Шпітцер та інші. У сучасній лінгвістиці переклад розглядається не лише як мовна діяльність, а як складний соціокультурний процес.

У широкому розумінні переклад можна визначити як процес інтерпретації смислу повідомлення, створеного однією мовою, та відтворення цього смислу іншою

мовою з урахуванням контексту, прагматики й культурних особливостей. Відомий американський лінгвіст Юджин Найда визначав переклад як “відтворення в мові перекладу найближчого природного еквівалента повідомлення вихідного тексту — спочатку за змістом, а потім за стилем” [86, 159]. Таке тлумачення наголошує на не механічній, а комунікативній та культурній природі перекладацької діяльності.

Постановка питання про міжкультурний характер перекладу стала ключовою для інтерпретативної теорії, розробленою Катаріною Рейс та Гансом Вермеєром у рамках функціонально-комунікативного підходу до перекладу у 1970–1980-х роках та пізніше розширена Йозефом Пьохакером в контексті перекладу усних текстів. Вона розглядає переклад як комунікативний процес, у якому беруть участь три основні учасники: відправник (адресант) вихідного тексту, перекладач та одержувач (адресат) тексту перекладу. Від взаємодії між цими учасниками залежить не лише якість переданого змісту, а й сприйняття перекладеного тексту в іншій культурі.

Виділяють декілька основних підходів до розгляду перекладу як інструменту міжкультурної взаємодії. Перший — лінгвістичний, що зосереджується на точній передачі слів, граматичних конструкцій та синтаксису; другий — культурологічний, що зосереджується на передачі реалій, символів та культурно значущих понять; третій — комунікативний, що враховує очікування та сприйняття цільової аудиторії, прагне до адекватності у спілкуванні [66].

П. Ньюмарк запропонував концепцію семантичного та комунікативного перекладу, що ставить у центрі вибір стратегії, яка найбільш адекватно передає культурний контекст оригіналу. Л. Венуті розвинув ідею «невидимості перекладача» та розглядав переклад як акт культурної політики, де перекладений текст впливає на сприйняття культури-джерела у цільовій культурі [85; 103].

Також варто пам’ятати про особливості перекладу різних жанрів і типів текстів. Переклад художньої прози, рекламних текстів, медійних матеріалів, науково-технічних документів — кожен з цих типів потребує власного підходу до культурної адаптації. Наприклад, при перекладі академічних текстів, таких як методичні вказівки чи навчальні матеріали, важливо зберегти прагматичну мету

тексту — щоб студент зрозумів завдання, інструкції або терміни так само, як це передбачено у вихідному контексті.

Як вже було відзначено, що у процесі перекладу важливе значення має міжкультурна компетентність перекладача. Для успішного перекладу недостатньо знати лише мову — необхідне глибоке розуміння культурних норм, цінностей, традицій та комунікативних стратегій обох сторін [103]. Це включає розуміння мовної картини світу, здатність передавати емоційно забарвлені слова, ідіоми та реалії таким чином, щоб зберегти їх зміст і культурний контекст у цільовій мові [11, 112].

Таким чином перекладач на справді є посередником між культурами. Розуміння культурних контекстів вихідної і цільової мов дає змогу передати не лише фактичну інформацію, а й культурну конотацію, символіку та контекст за межами простої лексики [22].

Отже, завдяки визначеним підходам переклад можна розглядати як багаторівневий міжкультурний процес, який включає лінгвістичний, культурний і комунікативний виміри. Як наголошують дослідники, переклад перетворюється на «діалог культур», де текст-оригінал і перекладений текст стають засобами міжкультурної взаємодії [36; 52; 102].

Кожен акт перекладу сприяє розширенню горизонтів розуміння між народами, змінюючи нормативний поділ на “іншого” і “свого”. Лише за умови, що перекладач володіє мовною майстерністю та культурною обізнаністю переклад може стати ефективним засобом міжкультурної комунікації [21].

Головним критерієм ефективності перекладу є адекватність, тобто відповідність перекладу комунікативній меті, культурному контексту та прагматичним намірам автора. Це означає збереження смислу, культурних конотацій, функції та емоційного впливу у ситуації міжкультурної передачі [7, 29].

Як зазначає П. Ньюмарк, переклад може вважатися адекватним лише тоді, коли він «відтворює наміри автора та вплив на цільову аудиторію настільки, наскільки це можливо у межах іншої культури» [85]. Подібної думки дотримується Дж. Кетфорд,

який визначає адекватність як функціональну еквівалентність, за якої переклад виконує в цільовій культурі ту саму комунікативну функцію, що й оригінал [44].

У контексті міжкультурної комунікації адекватність стає особливо важливою, оскільки перекладач має не лише передати значення слів, а й подолати культурні бар'єри: реалії, жести, норми ввічливості, соціальні ролі, культурні сценарії та фонові знання. Саме тому Л. Венуті наголошує на необхідності «культурної чутливості перекладача», яка дозволяє обирати між стратегіями доместикації (заміна специфічних елементів на знайомі та нейтральні відповідники в мові перекладу) чи форенізації (збереження в перекладі реалій та культурних елементів з можливим порушенням нормативності цільової мови) залежно від цілей комунікації та очікувань аудиторії [103].

Адекватність також тісно пов'язана з концепцією динамічної еквівалентності Ю. Найди. На його думку, переклад є успішним, коли він забезпечує «аналогічний ефект» на читача, навіть якщо структура чи лексика перекладу відрізняються від оригіналу [86]. Таким чином, рівень адекватності в жодному разі не визначається формальною відповідністю, а подібністю комунікативного впливу.

Сучасний дослідник Ю. Хаус у межах моделі оцінювання якості перекладу трактує адекватність як прагматичну відповідність, тобто збереження дискурсивних, соціальних і міжособистісних характеристик оригіналу в новій культурі [66].

Г. Вермеєр у рамках функціонального підходу стверджує, що адекватність визначається передусім скопосом (метою перекладу). Переклад може бути стилістично чи структурно відмінним від оригіналу, але залишатися адекватним, якщо повністю відповідає потребам цільової аудиторії. Цю ідею розвиває К. Норд, наголошуючи, що аналіз функції тексту є передумовою вибору перекладацької стратегії.

У новітніх дослідженнях акцент робиться на тому, що адекватність перекладу передбачає врахування когнітивних, дискурсивних і соціокультурних чинників. Леонардо Гамбіер зазначає, що адекватність перекладу визначається тим, наскільки текст стає доступним і зрозумілим для адресата, враховуючи межі його культурного досвіду [51]. Подібно, сучасні дослідники підкреслюють важливість передачі

невербальної інформації, жанрових очікувань та комунікативних норм цільового суспільства.

Таким чином, адекватний переклад у міжкультурному контексті — це комплексний процес, що враховує:

- культурно зумовлені значення;
- соціальні норми та прагматичні очікування аудиторії;
- стратегії передачі культурних реалій;
- баланс між фактичною точністю повідомлення розумінням його отримувачами;
- норми цільової мови;
- комунікативний ефект і функцію тексту.

Виключно у такому розумінні переклад забезпечує реальне взаєморозуміння між носіями різних культурних систем.

1.5 Дослідження розвитку міжкультурної комунікативної компетентності

Метою цього підрозділу є аналіз того, як участь студентів в академічній мобільності, зокрема через програми обміну, сприяє розвитку їхньої міжкультурної комунікативної компетентності.

Деякі сучасні емпіричні дослідження показують, що студентська мобільність є ефективним механізмом формування МКК. Наприклад, у дослідженні «Intercultural communication competence development through student mobility programmes and through internationalisation at home» автори доводять, що поєднання мобільності та адаптованих освітніх практик дає студентам змогу набути мовну компетентність, культурну обізнаність та навички міжкультурної взаємодії.

Учасники з Іспанії, Бельгії, Франції та Китаю поділились своїм досвідом короткострокової мобільності у дослідженні «Intercultural And Professional Skills in Student Mobility to Boost Employability». Всі студенти зазначили підвищення міжкультурних та професійних навичок, а саме усвідомлення важливості роботи у багатокультурних командах, здатності до міжкультурної комунікації та адаптації [68]. У цьому контексті важливо враховувати також етноцентричні установки та

стереотипізацію, які студенти долають через реальну взаємодію з іншими культурами.

Результати дослідження «Influence of Academic Mobility to Students' Intercultural Communicative» 2023 року показали, що студенти, які пройшли академічну мобільність, мали більш позитивну етнічну ідентичність і більшу толерантність порівняно з тими, хто не мав такого досвіду, що свідчить про зростання міжкультурної компетентності [70]. Це безпосередньо пов'язано з подоланням проявів етнолінгвістичного упередження, яке часто впливає на інтерпретацію поведінки чи висловлювань партнерів по комунікації.

Для статті «Addressing Intercultural Experience and Academic Mobility in Higher Education» було проведено онлайн-опитування серед 47 студентів, які брали участь у програмі академічної мобільності. Основне завдання дослідження полягало у визначенні змін у рівні міжкультурної компетентності за трьома ключовими атрибутами: знання, уміння та ставлення.

Результати опитування свідчать про позитивний вплив програми на розвиток міжкультурної комунікації студентів. Найбільші зміни спостерігаються у категорії «уміння», що включає навички спостереження, слухання, інтерпретації та ефективної взаємодії у міжкультурному середовищі. 75% респондентів відзначили, що участь у програмі була корисною, зокрема через новий навчальний досвід, покращення знання англійської мови, встановлення дружніх контактів з іноземними студентами та знайомство з іншою освітньою системою.

Водночас студенти відзначали певні труднощі у міжкультурній комунікації, які включали мовний бар'єр, труднощі розуміння акцентів, різні значення жестів, інший ритм життя, незвичну їжу та незнання правил поведінки у новій культурі. Ці труднощі співвідносяться з бар'єрами невербальної комунікації, різним укладом життя та звичками (habitus) та з необхідністю оволодіння адаптивними механізмами: культурною адаптацією, переговорними стратегіями та мовно-культурною акомодацією. За результатами **у**часники програми демонстрували високу адаптивність та здатність до культурної гнучкості, адже змогли впоратись з труднощами, що виникали [28].

Дослідження «The impact of Erasmus program on intercultural communication skills of students» також показало, що участь у програмі Erasmus+ суттєво підвищує рівень знань, умінь та покращує ставлення до інших культур, причому найбільший прогрес у категорії “уміння” (кращі комунікативні навички, адаптивність, відкритість до іншого).

Таким чином, дослідження показують, що участь у програмі Erasmus є прикладом інтенсивної міжкультурної взаємодії, яка сприяє не тільки розвитку мовних компетенцій, але й формує практичні навички спілкування між представниками різних культур, розширює культурний кругозір та підвищує соціальну адаптивність студентів. Саме ці навички є критичними для сучасної освіти та професійної підготовки.

1.6 Лексичні трансформації в українській та англійській мовах

Лексичні трансформації — важливий інструмент збереження стилістики та авторського стилю. Їх вибір впливає на можливість зберегти стилістику, експресивність, емоційне забарвлення та читабельність тексту. Наприклад, при перекладі інформаційних текстів, що мають передавати факт чи повідомлення, вибір трансформації часто залежить від прагматичних та стилістичних умов: прагнення зберегти стислий стиль, інформаційну чіткість, зручність для цільового читача.

Термін лексична трансформація у перекладознавстві означає будь-яку зміну лексичних елементів мови оригіналу, яка необхідна для адекватного відтворення змісту, стилістичних і прагматичних характеристик у мові перекладу. В. І. Карабан визначає перекладацькі лексичні трансформації як «зміни лексичних елементів мови оригіналу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу» [9, 300]

О. Волченко та В. Нікішина також зазначають, що перекладач повинен володіти широким спектром лексичних прийомів, аби не лише передавати зміст, а й адаптувати його до норм мови перекладу [3]

Трансформація є основою більшості прийомів перекладу, оскільки її зміст полягає у зміні формальних або семантичних компонентів при збереженні інформації,

призначеної для передачі. Досягнення адекватності перекладу потребує від перекладача вміння здійснювати численні та різноманітні міжмовні перетворення, зокрема лексичні [12]. Водночас результати аналізу студентських перекладів у підрозділі 1.3 Бар'єри міжкультурної комунікації та їх вплив на переклад показали, що неправильний вибір лексичних трансформацій (надмірна генералізація, буквальний переклад реалій, відсутність експлікації культурних понять) є одним із ключових джерел лексичних помилок у міжкультурній комунікації.

Відповідно до класифікацій, запропонованих у перекладознавстві (І. Корунець, Л. Коломієць, І. Шевченко, П. Ньюмарк та ін.), виділяють кілька основних видів лексичних трансформацій, які найбільш часто застосовуються у перекладі між українською та англійською мовами:

Транскрипція — це передача звукової форми слова мови оригіналу засобами фонетики мови перекладу. Цей прийом широко застосовується для передачі імен, географічних назв, термінів і брендів, де збереження звукового вигляду є важливим для впізнаваності [15]. Наприклад, при перекладі *high-tech* – хай-тек, транскрипція дозволяє читачу відтворити звучання оригіналу і водночас адаптувати його до звукової системи цільової мови.

Транслітерація означає передачу буквеної форми слова, тобто його графічного вигляду, через послідовне відтворення кожної літери за допомогою алфавіту мови перекладу [85]. Вона часто використовується для офіційних документів, карт, наукових термінів і власних назв [17]. Наприклад, *micron* – мікрон. Тут транслітерація допомагає зберегти графічну впізнаваність слова та підтримує стандарти запису в академічних і технічних текстах.

Описовий переклад — це прийом, при якому значення слова або терміна передають через опис його функції, зовнішнього вигляду або властивостей. Така трансформація застосовується, коли в мові перекладу відсутній точний еквівалент, або коли буквальний переклад є незрозумілим для реципієнта. [6, 83]. Наприклад, термін *software engineer* можна передати за допомогою описового перекладу як «спеціаліст із розробки програмного забезпечення».

Конкретизація – це заміна слова з широким значенням у мові оригіналу словом

із вужчим значенням у мові перекладу. Такий прийом сприяє точнішій передачі змісту та природності вислову. Наприклад, *to get* можна перекласти не словом з загальним значенням «отримувати», а більш конкретними «отримувати прибуток» чи «здобувати досвід» залежно від контексту.

Генералізація, навпаки, полягає у переході від вузького значення до ширшого, коли перекладене слово передає узагальнений зміст поняття, що в оригіналі має більш конкретний відтінок. Наприклад, *sparrow* можна перекласти як «пташка», якщо для контексту не важливий конкретний вид пташки [12].

Антонімічний переклад полягає у передачі значення через протилежне за формою, але не за змістом, наприклад, перетворення ствердного речення на заперечне з метою збереження прагматичного ефекту вислову [17]. Наприклад, *he is always late* можна перекласти як «Він ніколи не приходить вчасно» щоб звернути увагу, на те що він жодного разу не дотримався правил.

Семантична заміна – використання в перекладі лексеми, яка не є прямим відповідником оригіналу, але передає його зміст у певному контексті [14]. Фразу *to address an issue* можна перекласти як «вирішувати проблему» або «звертатися до питання».

Додавання та опущення застосовуються тоді, коли певні елементи змісту потребують уточнення або, навпаки, вилучення задля дотримання норм мови перекладу. Як зазначає Л. П. Коломієць, додавання в перекладі може бути виправдане лише тоді, коли воно сприяє експлікації імпліцитного змісту, закладеного в оригіналі [14]. Наприклад, додавання пояснювальних слів для уточнення контексту, або опущення повторів, які надмірні для мови перекладу.

Змістовий розвиток або модуляція передбачає використання контекстуального відповідника, значення якого є логічним розвитком значення слова оригіналу. Такий прийом дає змогу зберегти цілісність художнього образу при перекладі творів, де форма і семантика мають тісний зв’язок. Наприклад, фразу *had risen out of his dreams* можна перекласти як «відігнав від себе мрії».

І. М. Шевченко підкреслює, що лексичні трансформації не є механічним процесом, а вимагають від перекладача високого рівня інтерпретаційної

компетентності та розуміння міжкультурних особливостей [26]. Саме завдяки їм переклад стає не лише точним, а й культурно релевантним. Ця теза повністю узгоджується з результатами підрозділу 1.3 про вплив міжкультурних факторів на вибір перекладацьких рішень, які показали, що культурні відмінності часто стають ключовим мотивом вибору саме тих чи інших лексичних трансформацій.

Отже, лексичні трансформації в українській та англійській мовах є гнучким інструментом, що дозволяє досягти адекватності та природності перекладу, забезпечуючи збереження семантичного ядра тексту при максимальному урахуванні норм і традицій мови перекладу.

1.7 Види граматичних трансформацій в українській та англійській мовах

Процес перекладу неминуче супроводжується різними граматичними перетвореннями, адже між українською та англійською мовами існують суттєві розбіжності у морфологічній будові, синтаксичних структурах та способах вираження граматичних категорій. Як зазначає В. І. Карабан, адекватність перекладу залежить від уміння перекладача правильно аналізувати граматичну будову іншомовних речень і конструювати їх відповідно до норм мови перекладу [9, 16].

Науковці розглядають граматичні трансформації як свідомі зміни граматичної структури речення під час перекладу з метою досягнення адекватності, збереження змісту та стилістичної відповідності тексту оригіналу. На думку І. В. Корунця, граматичні трансформації є невід'ємною частиною перекладацької діяльності, оскільки дозволяють відтворити іншомовні конструкції відповідно до синтаксичних і морфологічних норм мови перекладу [15].

Причини застосування граматичних трансформацій можуть бути об'єктивними (структурні та типологічні відмінності між мовами, розбіжності в граматичних категоріях і формах) або суб'єктивними (індивідуальний стиль перекладача, обмеження часу в усному перекладі тощо).

Дослідники, зокрема О. М. Волченко, В.В. Нікішина, Л. І. Коломієць виділяють низку найпоширеніших типів граматичних трансформацій, що застосовуються при перекладі з англійської на українську та навпаки:

Синтаксичне уподібнення (дослівний переклад) – використовується у випадках, коли синтаксичні конструкції мов збігаються або близькі за структурою. Такий переклад можливий лише тоді, коли збереження форми не порушує природності українського вислову [14]. Наприклад: речення *She is reading a book* перекладається як Вона читає книгу.

Членування (внутрішнє та зовнішнє) – полягає у поділі складного речення оригіналу на кілька простих або у внутрішньому розширенні окремих компонентів. Така трансформація часто застосовується для підвищення зрозумілості та природності перекладу. *He went to the store and bought some bread and milk* можна перекласти як Він пішов до магазину. Купив хліб і молоко.

Інтеграція – протилежний до членування процес, коли кілька простих речень об'єднують в одне складне або складнопідрядне. Це допомагає зберегти стилістичну цілісність тексту. *He went to the store. He bought bread.* – Він пішов до магазину і купив хліб.

Транспозиція – зміна порядку слів або граматичних компонентів у реченні перекладу з метою збереження смислової логіки та комунікативного фокусу [20, 67]. Наприклад, *I only yesterday realized it* можна перекласти як *Я* лише вчора це усвідомив, так і *Я* усвідомив це лише вчора.

Заміна – полягає у зміні граматичних форм, частин мови або синтаксичних функцій. Наприклад,

- заміна форми числа іменників (*information* – інформація),
- форми часу або способу дієслова (*He should go* – Йому слід піти),
- частин мови (*He is a failure* – Він зазнав невдачі).

Додавання – це введення додаткових граматичних або лексичних елементів для відтворення змісту, який у мові оригіналу виражений неформально або імпліцитно [3]. Наприклад, *He left* можна перекласти як Він покинув свою кімнату.

Вилучення (опущення) – усунення елементів, які є надлишковими або не мають семантичного навантаження в контексті української мови. *He was, as it were, lost in thought*, на приклад, можна перекласти просто як Він був поглиблений у думки.

Антонімічний переклад – передача змісту через протилежне значення з одночасною зміною граматичної структури, наприклад: *He is not inexperienced* – Він досвідчений.

Експлікація (описовий переклад) – використовується для розкриття значення граматичної або лексичної одиниці, що не має прямого відповідника в українській мові, наприклад: *He shrugged* – Він знизав плечима, виражаючи байдужість [12].

Комплексна трансформація – поєднує дві або більше із зазначених трансформацій, що часто необхідно при перекладі ідіом, складних граматичних конструкцій або авторських стилістичних засобів. Для перекладу *He hit the roof* – Він вже розлютився до краю - використовуються додавання та семантична заміна.

Синтаксична конверсія визначає перетворення однієї синтаксичної категорії на іншу, наприклад, речення з пасивного стану в активний або іменник у дієслово. Пасивна форма в реченні *The decision was made by the committee* перетворюється на Комітет ухвалив рішення.

Таким чином, граматичні трансформації є одним із ключових інструментів забезпечення адекватності перекладу, що дозволяє адаптувати структуру тексту оригіналу до норм мови перекладу, зберігаючи при цьому зміст, стиль і комунікативну функцію висловлювання.

Висновки до розділу 1

У підрозділі 1.1 з’ясовано, що міжкультурна комунікація є невід’ємною складовою сучасного світу. Вона охоплює не просто обмін інформацією між представниками різних мовних спільнот, а й обмін культурами, способами мислення та цінностями. Міжкультурне спілкування передбачає не просто переклад слів, а розуміння культурних контекстів, традицій, норм поведінки й особливостей світогляду. У цьому процесі мова виступає не лише засобом комунікації, а й носієм культури. Ефективність комунікації залежить від здатності усвідомлювати культурні відмінності, інтерпретувати культурно марковані смисли та адаптувати власні комунікативні стратегії.

У підрозділі 1.2 узагальнено ключові теоретичні підходи до трактування культури, що визначають характер міжкультурної комунікації. Розглянуто концепції культури як системи символів, моделей поведінки, способів мислення та соціальних норм. Відзначено, що культура впливає на формування значень, конотацій, прагматичних намірів та інтерпретаційних рамок у спілкуванні. Тому для ефективної міжкультурної взаємодії важливо враховувати як видимі (мовні, поведінкові, матеріальні), так і приховані (ціннісні, когнітивні, світоглядні) компоненти культури. Теоретичні моделі, представлені у цьому підрозділі, дозволяють пояснити механізми виникнення непорозумінь у спілкуванні та підкреслюють роль культурної рефлексії у процесі перекладу. Додано також, що сучасні культурологічні теорії розглядають культуру як динамічну систему, яка постійно змінюється під впливом глобальних процесів, тому перекладач має враховувати не лише усталені культурні норми, але й нові тенденції, що формують комунікативну поведінку мовців.

У підрозділі 1.3 проаналізовано основні бар'єри міжкультурної комунікації: лінгвістичні, соціокультурні, прагматичні, когнітивні. Доведено, що такі бар'єри ускладнюють процес розуміння та інтерпретації повідомлень, а також можуть призводити до викривлення змісту в перекладі. Лінгвістичні обмеження спричиняють труднощі у передачі маркованої лексики та граматичних конструкцій; соціокультурні відмінності ускладнюють відтворення норм ввічливості, невербальної поведінки та контекстуальних імплікатур; прагматичні бар'єри впливають на передачу ілокутивної сили висловлювання. У підсумку підтверджено, що переклад є процесом, чутливим до культурних розбіжностей, і потребує глибокого розуміння культурного контексту задля досягнення адекватності та прагматичної еквівалентності. Також зазначено, що особливо складними є ситуації прихованих культурних конфліктів, коли учасники комунікації не усвідомлюють розбіжностей у власних культурних моделях. Подолання таких бар'єрів вимагає високого рівня міжкультурної обізнаності та комунікаційної компетентності.

У підрозділі 1.4 підкреслено роль перекладу як інструмента міжкультурного посередництва. Переклад забезпечує доступ до культурних знань, світоглядних моделей і соціальних практик, в той час як перекладач трансформує мовні структури,

інтерпретує культурні смисли, адаптує реалії, прагматичні наміри, стилістичні маркери та невербальні компоненти. У роботі визначено, що ефективність перекладу залежить від здатності перекладача поєднувати лінгвістичну компетентність із культурною чутливістю, оскільки будь-який текст включає елементи культурної інформації, які необхідно відтворити у відповідному соціокультурному контексті мови-реципієнта.

У підрозділі 1.5 узагальнено результати сучасних емпіричних досліджень, що підтверджують позитивний вплив академічної мобільності на розвиток міжкультурної комунікативної компетентності студентів. Участь у програмах мобільності сприяє формуванню навичок адаптації, співпраці в мультикультурних командах, критичного мислення щодо культурних відмінностей, а також підвищенню толерантності та відкритості. Підкреслено, що перебування у іншомовному середовищі активізує як лінгвістичні, так і соціокультурні компетентності: студенти покращують знання іноземної мови, навчаються інтерпретувати непрямі комунікативні сигнали, сприймати відмінності акцентів та поведінки. Таким чином, академічна мобільність виступає ефективним механізмом формування міжкультурної компетентності, що є необхідною передумовою успішної комунікації у світовому контексті.

У підрозділі 1.6 окреслено ключові види лексичних трансформацій виділених І. В. Корунцем, О. М. Волченко, В. В. Нікішиною, Л. В. Коломійцем, П. Ньюмарком та можуть використовуватися для перекладу між українською та англійською мовами. До них належать конкретизація, генералізація, модуляція, описовий переклад, компенсація та антонімічний переклад. Наголошено, що лексичні трансформації дозволяють мінімізувати втрати змісту та стилістичного забарвлення тексту, роблячи переклад більш гнучким та адаптованим до норм мови-реципієнта. Здійснено висновок, що лексичні трансформації є необхідним компонентом міжмовної передачі, адже вони забезпечують правильне відтворення як денотативного значення слова, так і його конотативних та прагматичних характеристик.

У підрозділі 1.7 проаналізовано граматичні трансформації, що виникають унаслідок відмінностей граматичних систем української та англійської мов.

Окреслено основні типи перетворень: членування, інтеграція, транспозиція, заміна граматичних форм, синтаксичне уподібнення, вилучення, додавання та експлікація. Доведено, що такі трансформації забезпечують структурну відповідність висловлювання та допомагають зберегти його логіку, стилістику й семантичну точність. Виявлено, що граматичні трансформації дозволяють адаптувати висловлювання до типових для цільової мови синтаксичних моделей і забезпечують плавність і зрозумілість тексту, що особливо важливо при роботі з науковими, художніми та публіцистичними стилями. У підсумку зазначено, що граматичні трансформації сприяють адекватному відтворенню синтаксичної структури повідомлення та забезпечують природність тексту перекладу.

Отже, у першому розділі з’ясовано, що міжкультурна комунікація є багатовимірним явищем, у якому мова виконує роль посередника між культурами. Лексичні та граматичні трансформації забезпечують ефективну взаємодію між представниками різних культур, допомагаючи подолати не лише мовні, а й культупні бар’єри. Адекватний переклад з використанням лексичних та граматичних трансформацій робить комунікацію змістовною, а культурний обмін гармонійним.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ТРУДНОЩІВ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

2.1. Аналіз лексичних труднощів перекладу

Лексичний рівень перекладу є одним із найскладніших, оскільки саме лексика безпосередньо пов’язана з культурою, історією та мисленням носіїв мови. За Пітером Ньюмарком, “жодне слово не є ізольованою одиницею — воно завжди несе за собою культурний і контекстуальний шлейф” [85, 94]. Це означає, що перекладачеві недостатньо знайти словниковий еквівалент: необхідно зрозуміти, яку культурну або емоційну функцію виконує слово у вихідному тексті. Такий підхід узгоджується з теоретичними концепціями підрозділу 1.2, де культура розглядається як система цінностей, норм та когнітивних моделей, що визначають смислове наповнення мовних одиниць.

На лексичному рівні переклад стикається з низкою труднощів — невідповідністю значень слів і фраз, наявністю лексичних лакун, передачею культурно маркованих виразів, особливостями перекладу абревіатур, а також проблемами багатозначності та омонімії [10]. Ці явища зумовлені як системними розбіжностями між українською та англійською мовами, так і різницею у когнітивних та культурних моделях, закладених у кожній з них [21].

Невідповідність значень лексичних одиниць виникає через різницю у семантичних полях, конотаціях та сфері вживання слів. Часто навіть на перший погляд “еквівалентні” слова мають відмінності в обсязі значення. Наприклад, українське слово родина охоплює як найближчих членів сім’ї, так і ширше коло родичів, тоді як англійське слово *family* найчастіше вживається лише щодо центру сім’ї — батьків та дітей. Такі випадки семантичної невідповідності створюють труднощі у виборі адекватного варіанту перекладу [5]. Цей приклад ілюструє, як лексичні труднощі відображають культурні концепти та потребують уваги до міжкультурних бар’єрів.

Крім того, лексичні одиниці можуть відрізнятися за своїми конотаційними відтінками. Наприклад, слово *clever* в англійській мові часто має позитивну оцінку

(clever plan), тоді як українське хитрий може набувати негативного забарвлення. Відповідно, перекладач має враховувати не лише денотативне, але й прагматичне значення слова, а також культурні очікування реципієнта [62].

Особливим типом труднощів виступають лексичні лакуни — відсутність у мові перекладу слова, що точно відповідає одиниці оригіналу. За визначенням Л. Черноватого лакуни це "відсутність у мові перекладу слова чи виразу, здатного повністю передати зміст одиниці оригіналу, що позначає культурно або концептуально специфічне явище" [24, 145]. Лексичні лакуни часто відображають глибокі культурні та когнітивні розбіжності між мовами, і їхній переклад потребує використання описового перекладу, кальки, або адаптації до культурного контексту. Наприклад, такі українські поняття як калина, гопак чи борщ мають виразну етнокультурну маркованість і не мають точних англійських відповідників.

Лексичні лакуни відображають культурну унікальність певного народу, тому їхнє правильне відтворення є не лише лінгвістичним, а й культурологічним завданням перекладача [16, 42]. Наприклад, слово *suburb* англійською означає "передмістя", проте в англомовній культурі воно асоціюється з приватним комфортом і середнім класом, тоді як українське передмістя може мати нейтральну або навіть соціально знижену конотацію.

Культурно марковані вирази — це одиниці мови, що містять інформацію про традиції, цінності, історію та спосіб життя певного народу. Вони охоплюють фразеологізми, прислів'я, алюзії, власні назви, що викликають у носіїв певні асоціації. Як зазначає Мона Бейкер, «ідіоми та фразеологічні вирази становлять одну з найсерйозніших проблем для перекладача, адже їхня семантика залежить від культурного контексту, а не від буквального значення» [33]. Англійський фразеологізм *a blessing in disguise* використовують для позачення прихованого блага, удачі в нещасливій ситуації. Український еквівалент — нема лиха без добра. А англійський вислів *to meet one's Waterloo* має історичну алюзію на поразку Наполеона під Ватерлоо і означає "зазнати остаточної поразки". У перекладі українською доречно передати його не дослівно, а функціонально — наприклад, "зазнати краху" або "потрапити у безвихідь".

Власні імена, на відміну від загальних, виконують не лише номінативну, а й культурну, символічну та емоційну функції. Власна назва може відображати історичні, соціальні чи національні реалії, які не завжди мають прямі відповідники в іншій мові. Наприклад, власна назва на позначення регіону *Silicon Valley* має український відповідник Кремнієва долина [103]. Девід Катан підкреслює, що власні назви в перекладі потребують адаптації до культурного контексту, особливо якщо вони включають географічні, історичні або соціальні алюзії [71].

Запозичення — це слова, запозичені з інших мов, що відображають процеси глобалізації та культурного обміну. За визначенням П. Ньюмарка, «неологізм є відображенням розвитку суспільства, науки та культури, тому його переклад часто вимагає творчого підходу» [85, 140].

В англійсько-українському перекладі труднощі виникають через швидку зміну мовної норми та різний рівень усталеності нових слів. Нові технічні терміни та інтернет-лексика особливо проблемні для перекладу, оскільки вони швидко змінюються та можуть не мати усталених українських еквівалентів.

Окрему групу лексичних труднощів становлять так звані «фальшиві друзі перекладача» (false friends of the translator) — слова, схожі за звучанням або написанням у двох мовах, але різні за значенням. Як зазначає Мона Бейкер, «формальна схожість лексем у різних мовах часто вводить перекладача в оману, призводячи до семантичних помилок» [33, 112]. Типові приклади в англійсько-українському перекладі: *magazine* — не «магазин», а «журнал», *fabric* — не «фабрика», а «тканина». Врахування етимології та когнітивних асоціацій допомагає уникати подібних помилок. Фальшиві друзі перекладача є наслідком етимологічної спорідненості або помилкових асоціацій між словами двох мов. Їхнє неправильне вживання призводить до семантичних викривлень і втрати достовірності перекладу [41].

До інших труднощів лексичного рівня можна віднести омонімію, полісемію та відсутність контекстуальних підказок. Наприклад, англійське слово *issue* може означати “питання”, “проблему”, “випуск”, або навіть “потомство” — вибір перекладу залежить виключно від контексту [47]. В українській мові подібна

багатозначність спостерігається у слові ключ, що може позначати предмет, символ або музичний знак. Бейкер зазначає, що в таких випадках важливо враховувати текстовий та культурний контекст, прагматичні функції та можливий емоційний вплив на читача [24].

Додатково варто зазначити, що лексичні труднощі включають також: зміщення семантичних полів, труднощі передачі емоційно-оціночних значень, проблеми з перекладом колокацій і професійних термінів, а також вплив культурних сценаріїв на вибір лексем. Мона Бейкер вказує, що перекладачеві потрібно враховувати не лише словниковий еквівалент, а й прагматичне та культурне значення слова, що визначає його комунікативну функцію [33, 55].

Додатково, сучасні дослідження показують, що переклад абревіатур, акронімів і технічних термінів також є проблемним. Наприклад, *NASA* не перекладають як “Національна аеронавтична та космічна адміністрація”, а залишають у вихідному вигляді або пояснюють у дужках, що підкреслює необхідність адаптації перекладу до цільової аудиторії.

Для успішного вирішення таких проблем перекладач має розвивати контекстуальну чутливість і вміння враховувати прагматичну функцію тексту, а не лише буквальне значення слів. Сучасні дослідження підтверджують, що практика перекладу з використанням функціональних еквівалентів і адаптації культурно специфічних лексем сприяє підвищенню якості перекладу та його адекватності [46].

2.2 Аналіз граматичних труднощів перекладу

Граматичні труднощі перекладу є однією з найважливіших проблем, з якими стикається перекладач у процесі міжмовної трансформації тексту. Вони зумовлені не лише відмінностями у структурі мов, а й відмінностями у способах вираження граматичних категорій, синтаксичних зв’язках, нормах побудови речень та стильових традиціях. Як зазначає В. І. Карабан, адекватність перекладу значною мірою залежить від уміння перекладача правильно аналізувати граматичну будову речень оригіналу та конструювати відповідні синтаксичні структури в мові перекладу відповідно до її

норм і жанрових особливостей [9, 16].

Основними причинами граматичних труднощів є розбіжності у граматичних категоріях та їх реалізації. Наприклад, в англійській мові категорія часу має розвинену систему часових форм, тоді як в українській вона більш узагальнена. Л. Коломієць наголошує, що під час перекладу часових форм англійської мови перекладач повинен орієнтуватися не стільки на формальну відповідність, скільки на контекстуальне значення та прагматичний ефект висловлювання [12]. Так, англійські форми Present Perfect або Past Perfect часто передаються в українській мові простими минулими формами, а відтінок попередності або результативності компенсується контекстом [27].

Складність становить також передача неозначеного та означеного артиклів, граматичної категорії, що позначає ступінь визначеності предмета та відсутня в українській мові. Для її передачі перекладач змушений використовувати додаткові лексичні або синтаксичні засоби [1].

Ще однією групою граматичних труднощів є відмінності у способах вираження пасивних конструкцій. В англійській мові пасив широко використовується як засіб нейтралізації агента дії (*The decision was made*), тоді як в українській перевагу часто надають безособовим або активним конструкціям (Було прийнято рішення або Вони прийняли рішення). Також, як зазначає Девід Катан, пасивні конструкції у англійській офіційній мові часто відображають ввічливість або нейтральність, тоді як активна конструкція українською мовою може звучати більш категорично [71]. При перекладі англійських пасивних конструкцій важливо враховувати жанрово-стильову специфіку тексту, оскільки буквальне копіювання структури може порушити природність українського синтаксису. Вибір еквівалента залежить від стилю тексту, прагматичної настанови та рівня офіційності [2].

Значні труднощі виникають також при перекладі інфінітивних і герундіальних конструкцій, які є типовими для англійської мови, але не мають точних граматичних відповідників в українській. Наприклад, англійський інфінітив може виконувати функцію підмета (*To know her is to love her*), тоді як в українській мові це передається через узагальнене речення (Пізнати її — означає полюбити).

Синтаксичні розбіжності між українською та англійською мовами проявляються і в порядку слів. Якщо англійська мова характеризується відносно сталим порядком (підмет – присудок – додаток), то в українській допустимі інверсії, що дозволяють виділяти смислові або емоційні акценти [16]. Л.В. Коломієць стверджує, що, збереження смислового ритму вислову вимагає від перекладача стилістичної гнучкості, а не механічного наслідування синтаксичної схеми оригіналу [14, 61]. Тому перекладач має не лише передати зміст, а й дотримати стилістики мови перекладу, уникаючи калькування синтаксичних моделей.

Особливу групу становлять морфологічні труднощі, пов’язані з невідповідністю систем чисел, родів і відмінків. Так, в англійській мові іменники не мають категорії відмінка у формальному вигляді, натомість в українській використовують чіткі відмінкові форми [8].

Ще однією особливістю є англійські модальні дієслова (*may, might, should, must* та ін.), що часто мають відтінки допустимості, обов’язковості або ймовірності, які не завжди співставляються із відповідним українським перекладом. Наприклад, речення *You should submit the report by Friday* може перекласти як "Вам слід подати звіт до п’ятниці" або "Рекомендовано подати звіт до п’ятниці", залежно від ступеня формальності та стилістичної інтонації [33].

Умовні конструкції в англійській мові передають часові й фактологічні відтінки, що вимагає від перекладача вибору між відповідними українськими конструкціями із часткою «якщо» та зміною дієслівної форми [62].

Українська мова має більш розвинену систему аспектів дієслова, тому переклад англійських простих дієслів може вимагати уточнення за допомогою додаткових дієслівних форм чи контексту.

Стилістичні і жанрові норми також не є легким завданням, наприклад, переклад наукових, юридичних чи художніх текстів вимагає від перекладача гнучкого використання граматичних конструкцій, щоб забезпечити відповідність жанровим вимогам.

Додаткову увагу слід приділяти перекладу дієприкметників і складених часів, які в українській мові часто змінюються на підрядні речення або визначальні

конструкції для збереження логічної послідовності вислову. Наприклад, *The man waiting at the door is my brother* перекладається як "Чоловік, який чекає біля дверей, — мій брат" [71].

Таким чином, аналіз граматичних труднощів перекладу свідчить, що вони охоплюють широкий спектр явищ — від морфологічних розбіжностей до синтаксичних і семантичних відмінностей. Успішне їх подолання потребує від перекладача не лише знання граматичних систем двох мов, а й гнучкого мовного мислення, здатності виділяти за граматичною формою комунікативний зміст та прагматичну функцію висловлювання [46].

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз лексико-граматичних труднощів перекладу з англійської на українську мову. Матеріал розділу засвідчує, що більшість лексичних труднощів має системний характер і безпосередньо пов’язана з різними способами категоризації світу в англомовній та українськомовній культурах. Так, семантичні лакуни, розбіжності у значеннєвих обсягах слів, відмінності у конотаціях та сферах уживання лексем формують ситуації, в яких словниковий відповідник не може забезпечити точного перекладу. Перекладач повинен ураховувати культурні сценарії носіїв обох мов, що зумовлюють специфіку понять. Як зазначають провідні дослідники у галузі перекладознавства — М. Бейкер, П. Ньюмарк, Л. Черноватий — адекватність перекладу значною мірою визначається здатністю перекладача не лише добирати точні мовні відповідники, а й передавати культурний контекст і прагматичну функцію оригіналу.

Крім того, проаналізований матеріал демонструє, що багатозначність, омонімія, а також розбіжності у функціонуванні фразеологізмів потребують залучення складних перекладацьких стратегій. Фальшиві друзі перекладача, що часто є результатом неповного збігу етимологічних зв’язків, ускладнюють міжмовну інтерпретацію й формують додаткові ризики смислових помилок. Особливо проблемним є переклад новітніх запозичень, неологізмів, технічної та інтернет-

лексики, де мовні норми ще не усталилися, а отже перекладачеві потрібна постійна термінологічна обізнаність.

Усі ці труднощі підтверджують, що лексичний рівень перекладу вимагає не просто володіння словниковими відповідниками, а глибокого знання культурних, стилістичних та прагматичних характеристик одиниць, їхньої ролі у контексті та комунікативній структурі тексту.

Граматичні труднощі перекладу, проаналізовані у підрозділі 2.2, виявляють не менш значну складність, оскільки вони зумовлені структурними, морфологічними та синтаксичними розбіжностями між англійською та українською мовами. Відмінності у системах часових форм, артиклів, способах вираження пасивних конструкцій, інфінітивних і герундіальних зворотах, а також у порядку слів створюють ситуації, де буквальна передача змісту є неможливою. Як наголошують українські перекладознавці В. І. Карабан, Л. Коломієць, перекладач повинен не просто знаходити граматичні відповідники, а будувати цілісну структуру висловлювання відповідно до норм і комунікативних традицій цільової мови.

Додатково відзначено, що граматичні перетворення часто є обов’язковими, адже англійська мова характеризується більшою аналітичністю, тоді як українська — синтетичністю. Це вимагає від перекладача здатності повністю змінити структуру висловлювання: змінювати порядок слів, трансформувати пасив у актив, замінювати герундіальні конструкції підрядними реченнями, а інфінітивні звороти дієслівними формами, властивими українській мові. Такі трансформації сприяють не лише граматичній коректності, а й стилістичній природності тексту, що є ключовим критерієм якісного перекладу.

Отже, лексико-граматичні труднощі перекладу мають комплексний характер і потребують від перекладача високого рівня мовної компетенції, культурної обізнаності та інтерпретаційної гнучкості. Ефективне подолання таких труднощів можливе лише за умови усвідомлення глибинних закономірностей обох мов і здатності вирізняти за граматичною формою — смисл, за словом — культурний контекст, а за текстом — комунікативну мету автора. Перекладач виступає медіатором між двома мовно-культурними системами, тому від його професійної

майстерності залежить повнота передачі змісту, логіки, прагматики та стилю оригіналу. Саме поєднання лексичних і граматичних трансформацій, а також уміння ухвалювати мотивовані перекладацькі рішення забезпечує досягнення адекватності перекладу та його функціональної еквівалентності у цільовій мові.

РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ПЕРЕКЛАДУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОММУНІКАЦІЇ

3.1 Лексичні аспекти у міжкультурній комунікації

У межах цього підрозділу розглядаються основні лексичні труднощі, які виникають при перекладі англомовних матеріалів міжкультурного дискурсу. Труднощі та способи їх подолання розглянуто на академічних матеріалах шведських університетів, зокрема документах та вебсторінках університету Лінчепінга, а також інших англомовних ресурсах для міжнародних студентів у Швеції, якими користувались студенти Erasmus+. Аналіз охоплює офіційні описання навчальних програм, правила та рекомендації для студентів, а також інформаційні повідомлення студентських спільнот. Основна мета дослідження полягала у виявленні особливостей передачі культурно специфічних одиниць, багатозначної лексики та хибних друзів перекладача, що часто стають джерелом семантичних і комунікативних труднощів. Вибір матеріалу забезпечує репрезентативність прикладів, оскільки вони відображають реальні практики академічного спілкування та різноманітні жанри текстів, з якими зустрічаються студенти Erasmus+.

Вибір стратегії перекладу — не технічне рішення, а етичне й культурне. Перекладач має вирішувати, наскільки «чужим» залишати текст для реципієнта або наскільки адаптувати його під його культурну картину. Переклад не повинен бути інструментом культурної домінації, а має сприяти взаємному розумінню та збагаченню культур [92].

Власні назви можуть одночасно виконувати номінативну, ідентифікаційну та культурну функції. Англомовна назва *Linköping University* відноситься до конкретного академічного закладу в Швеції і містить як географічний компонент, так і позначення типу установи. При перекладі на українську мову необхідно зберегти ідентичність назви, її впізнаваність та адекватно передати інституційну функцію закладу. Використання транслітерації відповідає принципу фонетичного відтворення, описаному у працях Пітера Ньюмарка, оскільки воно зберігає звучання іншомовної одиниці

без втрати культурної прив'язки. Таким чином отримуємо переклад — Лінчепінзький університет. Також можливе використання варіанта Університет Лінчепінга, що є стилістично більш компактним. Цей варіант зберігає логіку власної назви, але змінює порядок компонентів за допомогою транспозиції для природності українського мовлення. У перекладознавстві подібні випадки описуються як маніфестація "культурної натуризації", коли перекладач підлаштовує структуру назви під норми цільової мови, в той же час не порушуючи її ідентичності [85].

Слово *issue* є прикладом багатозначних слів, що в академічному дискурсі набувають вузькоспеціальних значень. У різних контекстах воно означає "питання" (*administrative issues*), "проблему" (*mental health issues*), "аспект" (*safety issues*) або навіть "випуск" (*the latest issue of the journal*). Подібні випадки потребують контекстуального уточнення та лексичної конкретизації, оскільки буквальний відповідник не забезпечує потрібної семантичної точності. Цей тип багатозначності відповідає моделі "мікросемантичних полів", де кожне значення реалізується в конкретному жанрі або ситуації, і перекладач повинен обирати відповідник, зважаючи на прагматичні умови.

Під час перекладу культурно специфічних реалій як *student union* виникає потреба не стільки знайти прямий відповідник, скільки передати значення та функцію цієї організації в університетському житті Швеції. Наприклад, фрагмент *The Student Union organizes weekly events and supports student initiatives* можна перекласти як "Студентська спілка організовує щотижневі події та підтримує студентські ініціативи", це речення відтворює зміст, однак потребує адаптації, оскільки український студент може асоціювати поняття "спілка" з обов'язковим членством чи участю в управлінні університетом. Переклад "Орган студентського самоврядування проводить щотижневі заходи та підтримує ініціативи студентів" компенсує культурну відмінність завдяки описовому додаванню. Інший приклад — *Student nation, Joining a student nation is a great way to meet new people* можна перекласти як "Участь у студентських товариствах дає змогу познайомитися з новими людьми". *Student nation* передано через зміну логічного значення як студентське товариство, застосована трансформація модуляції. Такі приклади є прикладом теорії Л. Венуті про

доместикацією та форенізацією, коли перекладач має справу зі збереженням культурної специфіки та зрозумілістю для читача.

Шведське культурне поняття *fika* становить окрему групу реалій. У фрагменті "*New international students are invited to a welcome fika with the programme staff*" буквальний переклад був би недостатнім. Переклад "Нових іноземних студентів запрошують на ознайомчу зустріч за кавою з представниками програми" є більш нейтральним із застосуванням експлікації, в той час як "Нових іноземних студентів і представників програм запрошують на традиційну шведську перерву на каву — *fika*" є більш культурно маркованим, в ньому також наявна інкрустація реалії. Українські студенти, які вже знайомі зі значенням реалії, під час міжособистісного спілкування також можуть застосовувати переклад за допомогою практичного транскрибування, наприклад, "запрошення на фіку". Цей приклад показує, як реалія може переходити від нерозуміння та екзотичності до часткової натуралізації в мовленні певної соціокультурної групи.

У групі культурних концептів складнощі можуть виникати з поняттями *sustainability, wellbeing*, оскільки кожне з них має ширший соціокультурний обсяг, ніж їхні прямі українські відповідники. *Our campus is committed to sustainability in all daily practices* можна перекласти як: "Кампус дотримується принципів сталого розвитку у повсякденній діяльності" (стандартизований термін) або "Кампус дотримується екологічно відповідальних практик у повсякденній діяльності" (конкретизація терміну, з метою уточнення, яких саме принципів сталого розвитку потрібно дотримуватись студентам). В уривку "*The programme promotes student wellbeing through various support services*" поняття *wellbeing* вимагає додаткового уточнення, оскільки українські відповідники добробут та благополуччя не охоплюють або не обов'язково вказують на психологічну складову. Більш адекватним є переклад зі зміною концептуального підходу та застосуванням модуляції «Програма сприяє психологічному комфорту студентів завдяки низці сервісів підтримки». Такі концептуально складні терміни належать до категорії "культурних ключових слів", які мають глибоку прив'язку до ціннісної системи певного суспільства, тому їх переклад потребує не лише лінгвістичних, а й соціокультурних знань [105].

Серед несправжніх друзів перекладача були виявлені такі слова як *argument* і *audience*. Їх буквальний переклад здатен спотворити зміст, що абсолютно недоречно в академічному дискурсі. Отже, у вимогах до завдань курсу студент має "*develop an argument based on theory*", формальна подібність слова до українського "аргумент" спонукає до перекладу "розробити аргумент". В той же час зрозуміло, що мова йде про теоретично обґрунтовану позицію, а не аргумент. Тому доцільніше перекласти цей фрагмент як "сформувати обґрунтовану позицію на основі теорії". Таким чином за допомогою модуляції термін передано не дослівно, а через зміст, який він реалізує в академічному середовищі. Така трансформація дозволяє відтворити реальний комунікативний намір.

Слово *audience* часто з'являється у повідомленнях про події, зокрема в описі Academic Gala Concert, де зазначено, що "*the audience will enjoy a unique first public performance*". Цілком зрозуміло, що аудієнція жодним чином не пов'язана з *audience* і хоча "аудиторія" є його прямим відповідником, у сучасній українській мові воно виразно тяжіє до значень "навчальна група" або "цільова група читачів чи слухачів", що створює небажану в даному випадку академічну конотацію. Коли мова йде про концерт, *audience* набуває іншого значення — "публіка", "відвідувачі концерту". З огляду на це доцільно застосувати конкретизацію, адже переклад точніше описує ситуацію. Подібні випадки демонструють важливість семантичної гнучкості, оскільки навіть усталені відповідники можуть виявитися непридатними через різні контексти та жанри.

Термінологія академічних програм та абревіатури особливо часто зустрічаються в академічному контексті. У фрагменті "The course grants 7.5 ECTS credits" доцільно інкрустувати абревіатуру та застосувати експлікацію: "Курс передбачає 7,5 кредитів за європейською системою ECTS". Такі ж трансформації застосовуються і до абревіатур GPA і LMS, оскільки пряме калькування не забезпечило б зрозумілості для українського читача. "*Students must maintain a GPA of 3.0 to remain eligible"* — "середній бал GPA має становити щонайменше 3.0", *"All assignments are submitted via the LMS"* — "Всі завдання здаються на перевірку через електронну навчальну платформу LMS". Переклад академічних абревіатур вимагає

особливої уваги, адже вони належать до “глобалізованої термінології”, яка використовується в міжнародній освіті і часто не має повних українських аналогів.

Отже, лексичні стратегії перекладу у міжкультурному дискурсі включають комплекс методів: модифікацію значення, конкретизацію, модуляцію, експлікацію, інкрустацію та додавання. Вони дозволяють передати не тільки семантичну точність, але й культурну специфіку оригінального тексту, що забезпечує природність і адекватність українського перекладу. Цей висновок підтверджує теоретичні засади підрозділу 1.5 і демонструє, як усвідомлення культурних концептів та комунікативних норм полегшує подолання бар’єрів міжкультурної комунікації.

3.2 Граматичні аспекти перекладу у міжкультурній комунікації

Особливості перекладу граматичних структур англомовних академічних матеріалів обумовлені відмінностями у системах морфології та синтаксису між англійською та українською мовами. Наприклад, пасивні конструкції з опущеним агентом часто зустрічаються у англомовних рекомендаціях, інструкціях та політиках кампусу. Ствердження “*It is recommended that all students register early*” можна перекласти як “Рекомендується здійснювати реєстрацію заздалегідь”, в такому разі пасивна форма замінюється безособовою конструкцією та відбувається опущення прямого підмета *students.* Інший приклад — “*It is expected that students attend all seminars*” можна перекласти більш нейтрально — «Очікується відвідування всіх семінарів», або офіційно — «Передбачається, що студенти мають відвідувати всі семінари». В другому випадку, крім граматичної заміни також застовуються трансформації модуляції і додавання. Як зазначають Вінай і Дарбельне, безособові конструкції та модуляція є базовими граматичними трансформаціями, які застосовуються під час адаптації пасивної форми до іншої мовної системи [104].

Відсутність системи артиклів в українській призводить до необхідності передавати їхнє смислове навантаження іншими засобами. Наприклад, фраза *“a cultural challenge”* потребує уточнення — “один з культурних труднощів”, тоді як *“the academic advisor”* можна перекласти як — «академічний консультант», тобто використати трансформацію вилучення для артикля, за умови, якщо його не є

релевантним для українського реципієнта. Проблема передачі артиклів докладно описана у працях Пітера Ньюмарка, який підкреслює, що артиклі часто мають функцію логічного виділення, а не граматичного значення, тому їх може бути опущено або відтворено лексичними засобами [85].

Герундій і інфінітив в англійській мові можуть виконувати функції, які не мають одномовних українських відповідників. Наприклад, *on arriving to campus* — "після прибуття на кампус" та *participating in workshops* — "участь у тренінгах" перекладаються іменниковими словосполученнями за допомогою граматичної заміни, а *steps to follow* — "кроки, які слід виконати" перекладено підрядним означальним реченням за допомогою членування. Такі граматичні заміни описані і у теорії перекладацьких трансформацій Т. Р. Кияка, які зазначають, що неозначені форми дієслова при перекладі з англійської мови часто вимагають номіналізації або підрядних конструкцій в українській мові [10].

Інструкції часто містять іменники, які не мають формального відповідника в українській системі числа. *Equipment, research, accommodation* незліченні іменники і український переклад вимагає або конкретизації, або заміни числа: "*research facilities*" — дослідницька інфраструктура, "*accommodation is provided*" — житло надається. Незліченні іменники англійської мови в більшості випадків перекладають за допомогою трансформацій конкретизації або трансформації числа.

На відміну від англійської, де граматичний рід майже не виражений, українська потребує строгого узгодження роду з присудком, займенником та означенням. У перекладацькій практиці це створює низку труднощів. Займенник *they* активно використовується в англомовній документації для позначенні однини нейтрального роду. Рід займенника в українській не може лишатися нейтральним. "*Each student must register before they can access the LMS*"— "Кожен студент має зареєструватися, перш ніж зможе отримати доступ до LMS". Найчастіше використовується однина чоловічого роду («кожен студент»), або нейтральна конструкція з інфінітивом: «Для доступу до LMS потрібно попередньо зареєструватися». Сучасні дослідження з гендерно-нейтральної мови підтверджують, що в українській не має прямого граматичного відповідника для англійського займенника *they*, коли той

використовується на позначення однини. Натомість застосовуються нейтральні конструкції або граматичне узгодження [35].

Атрибутивну групу "*an internationally oriented student-centered programme*" можна перекласти як "міжнародна програма, зосереджена на студентах", в українському перекладі атрибутивна група виражена прийменниковим сполученням, також застосована транспозиція. Вираження відмінкової форми в українському перекладі вимагає додавання граматичної інформації, якої в англійському реченні немає через відсутність в англійській морфологічної системи відмінків. Переклад "*a research-intensive problem-based learning environment*" передбачає членування і перехід від компактної прикметникової групи до підрядного означального речення з "що" — "навчальне середовище, що ґрунтується на розв'язанні проблем і має виражений дослідницький характер". Така трансформація чітко розмежовує характеристики навчальної групи і забезпечує природність українського синтаксису.

У словосполучені "*application submission deadline*" була виявлена номіналізація усталений варіант перекладу якої як "термін подання заявок" достатньо точно передає зміст, однак в деяких контекстах також можливе розщеплення: "кінцевий термін, до якого необхідно подати заявку". Частину "*upon completion of the registration procedure*" краще перекласти за допомогою транспозиції як «після завершення процедури реєстрації», де зберігається логічна послідовність речення.

Умовні структури інверсійного типу можуть бути перекладені зі збереженим порядком слів. Наприклад, речення "S*hould you require assistance, contact the Student Services*" відтворюється як «Якщо вам потрібна допомога, зверніться до студентської служби».

У англомовних матеріалах часто використовуються модальні дієслова (may, can, could, should, might), які дозволяють пом'якшити настанови або надати їм рекомендаційного характеру і можуть перекладатися за допомогою калькування або модуляції. Наприклад, конструкція "*Students should familiarise themselves*…" передає м'яку рекомендацію, і в українській мові найточніше відтворюється варіантами «слід» або «варто». Вислів "*You might find it helpful*…" українською доцільно перекласти за допомогою модуляції і транспозиції, таким чином безособова

структура “може бути корисним” має нейтральне значення. Вислів “*You must not forget to…*” можна перекласти за допомогою опущення як "не забудьте…” або за допомогою антонімічного перекладу “пам’ятайте про необхідність…”. Так само зазначає й В. І. Карабан, що модуляція, опущення та граматична заміна є найтиповішими стратегіями для перекладу модальних дієслів на українську мову [9].

При аналізі граматичних особливостей перекладу враховувалася класифікація бар’єрів міжкультурної комунікації в підрозділі 1.5, оскільки відмінності у морфології та синтаксисі між англійською та українською мовами створюють потенційні труднощі для адекватного відтворення змісту та прагматичного наміру. Використання граматичних трансформацій, таких як транспозиція, членування чи антонімічний переклад, дозволяло подолати ці бар’єри та забезпечити природність українського тексту. В той же час, ці стратегії узгоджуються з підходами до розуміння культури у міжкультурній комунікації, оскільки враховують культурно зумовлений стиль спілкування та комунікативний контекст.

3.3 Домінантні перекладацькі стратегії, ідентифіковані у межах дослідження

У цьому підрозділі узагальнено результати аналізу перекладацьких рішень і стратегій міжкультурної взаємодії, які застосовувалися студентами Erasmus під час роботи з англомовними академічними та культурно маркованими матеріалами. Опрацювання зібраних прикладів дає змогу виокремити кілька стратегій, що виявилися домінантними.

Модуляція — одна з найчастотніших у випадках передання модальних дієслів (*may, should, might)*, полісемічних лексем (*issue, audience*) та культурних понять (*wellbeing, sustainability*). Її застосування було зумовлене необхідністю змінювати точку зору або концептуальну категорію висловлення для досягнення прагматичної відповідності в українській мові.

Дані свідчать, що експлікація та конкретизація застосовувались приблизно в половині всіх випадків перекладу культурно специфічних одиниць (*fika, student nation, student union*), а також спеціалізованих термінів та абревіатур (*ECTS, GPA,*

LMS). Їх використання було зумовлене потребою усунути потенційну семантичну неоднозначність та забезпечити коректне тлумачення реалій незнайомого освітнього контексту.

Транспозиція стабільно фіксувалася під час адаптації складних атрибутивних груп (наприклад, *research-intensive problem-based learning environment*), інверсій умовного типу. Вона стала другою за частотою серед граматичних стратегій, що свідчить про її значущість для приведення англійських синтаксичних структур до норм українського академічного стилю.

Членування було характерне для випадків, коли вихідна англійська конструкція вирізнялася високим ступенем компактності або номіналізації. Розщеплення забезпечувало кращу логічну організацію українського висловлення та сприяло усуненню надмірної синтаксичної щільності (наприклад, *steps to follow* — "кроки, які слід виконати").

Аналіз засвідчив, що ефективні перекладацькі рішення характеризувалися збереженням прагматичного ефекту оригіналу, відповідністю нормам українського наукового стилю та коректним урахуванням культурного контексту. До таких рішень належали випадки: адекватного відтворення тональності та комунікативного наміру, логічно вибудуваного синтаксису, уникнення калькування, точного передання культурно зумовлених значень.

Натомість неуспішні рішення виявлялися у таких тенденціях:

- буквальне відтворення модальних конструкцій, що призводило до зміщення прагматичного значення (наприклад, буквальне відтворення модальних дієслів, що призводило до зміни ступеня обов'язковості висловлювання. Наприклад, переклад "S*tudents should familiarise themselves…*" — «Студенти повинні ознайомитись», посилює директивний характер повідомлення. Водночас нормативним для українського академічного дискурсу також є варіант «Студентам слід / варто ознайомитись » ;
- калькування термінів, що спотворювало їхнє змістове наповнення у цільовій культурі (наприклад, *student union* — "студентська спілка");

- механічне перенесення одного зі значень полісемічних слів без урахування контексту (переклад *issue* як “проблема” у всіх випадках);
- відтворення англійського синтаксису в інверсіях та номіналізованих структурах, що суперечило нормам української мови. Це створює ризик інтерференції, яку дослідники вважають чинником погіршення якості перекладу [95].

Отримані результати дають підстави стверджувати, що стратегіями, які найчастіше використовувались у міжкультурному дискурсі, є модуляція, експлікація, граматична транспозиція та членування структур. Саме їхнє комбіноване застосування забезпечувало точне передання змісту, культурно зумовлених імплікацій та комунікативних намірів англомовного повідомлення. Це робить зазначені стратегії ключовими для перекладу академічних текстів та для ефективної міжкультурної комунікації студентів Erasmus.

Висновок до розділу 3

Узагальнення лексичних і граматичних спостережень, а також аналіз домінантних перекладацьких рішень дає змогу встановити, як студентам Erasmus слід адаптувати англомовні академічні та культурно марковані матеріали до норм української мови. Вибір тієї чи іншої перекладацької стратегії визначався прагненням зберегти прагматичну точність, культурну релевантність та стилістичну природність тексту. Окреме значення мало також узгодження перекладених матеріалів із загальноприйнятими нормами академічної комунікації, щоб вони були функціональними у реальних навчальних ситуаціях.

Лексичний рівень виявив найбільшу варіативність: робота з реаліями, полісемічними одиницями та термінами вимагала поєднання експлікації, конкретизації та модуляції. Ці прийоми дозволяли компенсувати зміни смислових обсягів і запобігали семантичним змінам, що важливо у академічному дискурсі. Водночас труднощі, пов’язані з хибними друзями перекладача та культурними концептами, підкреслили необхідність глибшого контекстуального аналізу. Показовими виявилися випадки, коли точність перекладу залежала не від пошуку

формального відповідника, а від розуміння соціокультурної функції одиниці, а саме під час перекладу шведських реалій в міжкультурному та академічному дискурсі.

Граматичний рівень засвідчив закономірну потребу пристосування англійських структур до морфологічних і синтаксичних норм української мови. Транспозиція, граматична заміна й членування стали основними перекладацькими трансформаціями для усунення надмірної компактності англійських конструкцій, відтворення логічних зв'язків і збереження синтаксису українського речення. Вони забезпечували відповідність перекладу академічним стандартам та сформували зрозумілу для читача структуру висловлення. Окремо слід відзначити модальні дієслова та безособові конструкції, оскільки саме вони найчастіше визначали тональність рекомендацій, інструкцій і політик освітнього закладу. Порівняння перекладацьких рішень показало, що адаптація граматичних структур часто потребує застосування кількох трансформацій одночасно, щоб уникнути інтерференції.

Порівняння успішних і неуспішних рішень показало, що найбільш проблемними виявлялися випадки буквального перенесення англійських форм — як на лексичному, так і на граматичному рівні. Недостатнє врахування прагматики модальних дієслів, калькування термінів або механічне відтворення інверсій спричиняли викривлення змісту чи порушення норм українського академічного стилю. Натомість ефективні рішення характеризувалися готовністю відходити від формальної відповідності на користь семантичної та функціональної точності. Це підтверджує, що адекватність перекладу залежить не від кількості трансформацій, а їх доречності щодо конкретного комунікативного випадку.

Успішні переклади також демонструють, що міжкультурна комунікація перш за все збереження зрозумілості та прагматичної релевантності повідомлення, а не буквального переносу синтаксичних моделей англійської.

У цілому результати цього розділу демонструють, що найбільш продуктивними у роботі з міжкультурним академічним дискурсом є стратегії модуляції, експлікації, транспозиції та членування. Їхнє комбіноване використання дозволяє успішно долати відмінності між мовами й культурами та забезпечує адекватне передання змісту, комунікативного наміру і культурно зумовлених значень оригіналу. Це підтверджує

важливість усвідомленого вибору перекладацьких прийомів для ефективної міжкультурної комунікації студентів Erasmus. Виявлені результати підтверджують необхідність формування у студентів здатності усвідомлювати власний вибір стратегії та прогнозувати її вплив на сприйняття тексту реципієнтом.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило всебічно розглянути переклад як ключовий механізм міжкультурної комунікації та проаналізувати лексико-граматичні труднощі, що виникають під час роботи з англомовними текстами в умовах академічної мобільності. У роботі було простежено, як глобалізаційні процеси формують потребу в ефективному міжкультурному діалозі, а переклад — стає практичним засобом подолання не лише мовних, а й культурних бар'єрів.

У першому розділі було окреслено теоретичні засади міжкультурної комунікації та визначено роль перекладу у забезпеченні взаєморозуміння між представниками різних культур. Проаналізовано наукові підходи до співвідношення мови та культури, що дозволило встановити, що переклад виступає не механічним відтворенням, а процесом адаптації значень, культурних смислів та соціальних норм. Виявлено, що успішність міжкультурної взаємодії залежить від здатності перекладача розпізнавати культурні коди, уникати буквального перенесення і враховувати прагматику висловлення. Уточнено, що переклад є важливою складовою розвитку міжкультурної комунікативної компетентності, особливо в умовах академічної мобільності, де відбувається інтенсивне зіткнення різних культурних моделей і мовних практик.

У другому розділі здійснено аналіз лексичних і граматичних труднощів, що найчастіше виникають під час перекладу англомовних текстів студентами академічної мобільності. До основних проблем віднесено: передачу культурно маркованих елементів, реалій та лакун; інтерпретацію полісемічних одиниць; передачу граматичних форм та синтаксичних моделей, характерних для англійської мови. Простежено невідповідності у категоріях роду, числа, відмінювання, а також різницю у способах репрезентації дії (герундій, номіналізації, дієслівні конструкції). Це дозволило визначити ключові сфери, які потребують перекладацького втручання та адаптації. У третьому розділі представлено результати аналізу конкретних перекладацьких рішень, заснованих на матеріалах з досвіду студентів Erasmus. З'ясовано, що найчастіше застосовуваними стратегіями лексичного рівня стали

модуляція, експлікація та конкретизація, які дозволяють передавати приховані смисли й уникати семантичних зсувів. На граматичному рівні домінували транспозиція, граматична заміна та членування, що забезпечували відповідність українським нормам синтаксису та природний ритм висловлення.

Сукупний аналіз трьох розділів дозволяє зробити кілька узагальнень. По-перше, переклад у міжкультурному дискурсі не зводиться до технічної операції: він формує умови для взаєморозуміння, сприяє соціальній та академічній інтеграції студентів і допомагає подолати культурні розриви. По-друге, лексико-граматичні труднощі перекладу є закономірними наслідками структурних відмінностей між англійською та українською мовами, проте вони можуть бути успішно подолані завдяки використанню обґрунтованих перекладацьких стратегій. Особливо важливою є здатність перекладача адаптувати стратегії під конкретний жанр та ситуацію міжкультурної взаємодії. По-третє, результати роботи підтверджують, що найбільш ефективним підходом є комбінування лексичних та граматичних трансформацій із урахуванням прагматичного завдання тексту та культурного контексту. Ця комбінована модель може бути розглянута як універсальна основа для подальших досліджень і навчальних практик.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх застосування під час навчання студентів, підготовки до програм академічної мобільності та у перекладацькій діяльності. Розроблені висновки можуть слугувати основою для формування рекомендацій щодо роботи з культурно маркованими елементами та для розвитку навичок міжкультурної комунікації. Окрім того, результати можуть бути використані для удосконалення курсів з перекладу, міжкультурної комунікації та академічної мобільності, що підвищує їх практичну цінність.

Загалом дослідження підтверджує, що переклад є важливим чинником міжкультурного діалогу та одним із основних інструментів успішної інтеграції у багатомовне та багатокультурне освітнє середовище. Ефективне опрацювання лексико-граматичних труднощів, поєднане з розумінням культурної специфіки,

забезпечує цілісне, точне та прагматично релевантне відтворення змісту, що є необхідною умовою сучасної міжкультурної комунікації. Таким чином, переклад постає не лише як технічний процес, а як когнітивно-комунікативна діяльність, що формує підґрунтя для успішної взаємодії у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпояско О. К. Іменні граматичні категорії. Функціональний аналіз. Київ: Наукова думка, 1991.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови. Київ: Пульсари, 2004. 400 с.
3. Волченко О. М., Нікішина В. В. Граматичні трансформації в англо-українському художньому перекладі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Філологічна». Вип. 54. 2015. С. 252–254.
4. Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. Освітологічний дискурс. 2014. № 2(6). С. 23–32.
5. Гречина Л. Б. До проблеми лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2011. № 57. С. 166–169.
6. Гудкова Н. М. Лексичні трансформації при перекладі термінологічної лексики сфери дизайну та текстилю. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2020. № 3 (334). С. 73–80.
7. Донець П. М. Основи загальної теорії міжкультурної комунікації: науковий статус, понятійний апарат, мовний та немовний аспекти, питання етики та дидактики. Харків: Штрих, 2013. 386 с.
8. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматика англійської та української мов. Київ: Рад. школа, 1960.
9. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

10. Кияк Т. Міжкультурна комунікація, дискурс та переклад. Актуальні питання іноземної філології. 2015. № 2. С. 83–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akpif_2015_2_17
11. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ: Фірма «ІНКОС», 2002. 320 с.
12. Коломієць Л. В. Перекладознавчі семінари: актуальні теоретичні концепції та моделі аналізу поетичного перекладу: навч. посіб. Київ: Київський університет, 2011. 527 с.
13. Кондратьєва О. В. Порядок слів як засіб відтворення комунікативної структури речення в перекладі. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 43(2). С 233-240.
14. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. Київ: Юніверс, 2002. 280 с.
15. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова книга, 2003. 448 с.
16. Кочерган М. П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. Проблеми зіставної семантики: зб. ст. К., 1999. С. 42–45.
17. Козачук А. М. Перекладацькі трансформації та прийоми: термінологічні виклики у перекладознавстві. Нова філологія. 2023. № 89. С. 129–136.
18. Лебедєва Л. Е. Міжкультурна комунікація: лінгвістичний аспект. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Вип. 9. 2013. С. 246–252.
19. Лелека Т. О. Особливості перекладу у культурологічному аспекті. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2024. № 208. С. 247–252. DOI: https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-34
20. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. Київ: ЦУЛ, 2009. 304 с.
21. Моісєєва Н. О., Савостіна Д. Д. Лексичні труднощі перекладу юридичної термінології. Молодий вчений. 2020. № 10 (86). С. 473–477.
22. Тинний В. І., Бергер Л. С. Відтворення національно-культурної специфіки в перекладі у ракурсі міжкультурної комунікації. Стратегії міжкультурної

комунікації в мовній освіті сучасних університетів: зб. матеріалів XI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: КНЕУ, 2025. С. 115–121.

23. Федоренко С. В. Міжкультурна комунікація і переклад реалій. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 110–112.
24. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: Підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад”. Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.
25. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ: Либідь, 2007. 248 с.
26. Шевченко М. Ю. Концептуалізація категорій часу англійської мови у створенні темпоральних відношень. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2014. Вип. 48. С. 129–131.
27. Штепуляк О. С. Міжкультурні аспекти перекладу та їх роль у фаховій підготовці майбутніх перекладачів. Молодий вчений. 2016. № 4.1. С.110-113.

ІНШОМОВНІ ДЖЕРЕЛА

28. Aba D. Addressing Intercultural Experience and Academic Mobility in Higher Education. Journal of Intercultural Communication, 2016. URL: https://doi.org/10.1080/17475759.2016.1236032
29. Abubakar S. Exploring Perspectives and Expectations of Undergraduate, and Postgraduate Students toward the Erasmus+ Program between Mogadishu University and Turkish Universities. American Journal of Educational Research, pp. 594–602.
30. Adler N. J. International Dimensions of Organizational Behavior. 4th ed. South-Western, 2002. 94 p.
31. Appadurai A. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. 229 p.
32. Baker M. Translation and Conflict: A Narrative Account. London: Routledge, 2018. 204 p.

33. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge, 2018. 353 p.
34. Bandura A. Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. Annual Review of Psychology, № 52(1), 2001. pp. 1–26.
35. Baron D. What's Your Pronoun? Beyond He and She. New York: Liveright, 2020. 320 p.
36. Bassnett S. Translation Studies. Routledge, 2014. DOI: https://doi.org/10.1075/TARGET.28.3.07ROS
37. Bennett M. J. Toward Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. In: Paige R. M. (ed.). Education for the Intercultural Experience. Intercultural Press, 1993. pp. 21–71.
38. Berry J. Immigration, Acculturation, and Adaptation. Applied Psychology, 1997. DOI: 10.1080/026999497378467
39. Blum-Kulka S., House J., Kasper G. Cross-Cultural Pragmatics. Norwood, NJ: Ablex, 1989.
40. Bourdieu P. Language and Symbolic Power. Cambridge: Harvard University Press, 1991. 302 p.
41. Braun P. Internationalisms; identical vocabularies in European languages; Language Adaptation. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
42. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 345 p.
43. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997. 124 p.
44. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation. Oxford: Oxford University Press, 1965. 110 p.
45. Chen G. M., Starosta W. J. The Development and Validation of the Intercultural Sensitivity Scale. Human Communication, Vol. 3, University of Rhode island, 2000. pp. 1–15.
46. Chesterman A. Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory. Amsterdam: John Benjamins, 2016. 248 p.

47. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
48. Dervin F. Interculturality in Education: A Theoretical and Methodological Toolbox. London: Palgrave Macmillan, 2016. 120 p.
49. Derwing T. M., Munro M. Second Language Accent and Pronunciation Teaching. TESOL Quarterly, 2005.
50. Fiske S. T., Taylor S. E. Social Cognition: From Brains to Culture. 3rd ed. London: Sage, 2017. 632 p.
51. Gambier Y., van Doorslaer L. (eds.). Handbook of Translation Studies. Vol. 5. Amsterdam: John Benjamins, 2021. 291 p.
52. Gentzler E. Contemporary Translation Theories. Clevedon: Multilingual Matters, 2001. 232 p.
53. Geertz C. The Interpretation of Cultures. 3rd ed. New York: Basic Books, 2017. 478 p.
54. Goffman E. Interaction Ritual. New York: Anchor Books, 1967. 270 p.
55. Gudykunst W. Bridging Differences: Effective Intergroup Communication. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2004. 448 p.
56. Gudykunst W. B., Kim Y. Y. Communicating With Strangers: An Approach to Intercultural Communication. 4th ed. Boston: McGraw-Hill, 2003. 277 p.
57. Gudykunst W. B., Ting-Toomey S., Chua E. Culture and Interpersonal Communication. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Inc., 1988.
58. Hall E. T. The Silent Language. Garden City, N.Y.: Doubleday, 1959. 240 p.
59. Hall E. T. The Hidden Dimension. Garden City, NY: Doubleday, 1966. 126 p.
60. Hall E. T. Beyond Culture. New York: Anchor Books, 1976. 298 p.
61. Hatim B., Mason I. Discourse and the Translator. London: Longman, 1990. 200 p.
62. Hatim B., Mason I. The Translator as Communicator. London: Routledge, 2004.
63. Hatim B., Munday J. Translation: An Advanced Resource Book. 2nd ed. London: Routledge, 2004. 394 p.

64. Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2001. 616 p.
65. House J. Communicative Styles in English and German. European Journal of English Studies, 10(3), 2006. pp. 249–267. DOI: 10.1080/13825570600967721
66. House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. London: Routledge, 2015. 154 p.
67. House R. J., Hanges P. J., Javidan M., Dorfman P. W., Gupta V. (eds.). Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies. Thousand Oaks: Sage, 2004. 818 p.
68. Huedo L., Foucart A. Intercultural and Professional Skills in Student Mobility to Boost Employability. International Journal of Intercultural Relations. 2020. URL: https://www.immi.se/index.php/intercultural/article/view/1168-Huedo-and-Foucart-60
69. Jørgensen M., Phillips L. J. Discourse Analysis as Theory and Method. London: SAGE Publications Ltd., 2002. pp. 1–23. DOI: https://doi.org/10.4135/9781849208871
70. Kadirzizova S., Zhorokpaeva T. Influence of Academic Mobility to Students' Intercultural Communicative Competence. Journal of Pedagogical and Psychological Research. 2023. URL: https://journal-pedpsy.kaznpu.kz/index.php/ped/article/view/1213
71. Katan D. Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators. 2nd ed. London: Routledge, 2004. 384 p.
72. Kecskes I. Intercultural Pragmatics. Oxford: Oxford University Press, 2014. 288 p.
73. Kim Y. Y. Becoming Intercultural: An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation. Thousand Oaks: Sage, 2001.
74. Kim Y. Y. Finding a "Home" Beyond Culture: The Emergence of Intercultural Personhood. International Journal of Intercultural Relations, 46, 2015. pp. 3–12.

75. Kramsch C. Language and Culture. Oxford: Oxford University Press, 1998. 134 p.
76. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
77. Larson M. Meaning-Based Translation. Lanham, MD: University Press of America, 1998. 586 p.
78. Lefevere A. Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame. London: Routledge, 1992. 94 p.
79. Lippi-Green R. English with an Accent: Language, Ideology and Discrimination in the United States. 2nd ed. London: Routledge, 2012. 384 p.
80. Lustig M., Koester J. Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures. 5th ed. Boston, MA: Pearson and AB, 2006. 125 p.
81. Malmkjær K. (ed.). The Routledge Linguistics Encyclopedia. London: Routledge, 2016. 686 p.
82. Matsumoto D., Frank M. G., Hwang H. S. Nonverbal Communication: Science and Applications. Thousand Oaks: Sage, 2013. 362 p.
83. Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. 4th ed. London: Routledge, 2016. 285 p.
84. Neuliep J. W. Intercultural Communication: A Contextual Approach. 8th ed. Thousand Oaks: Sage, 2021. 520 p.
85. Newmark P. A Textbook of Translation. London: Prentice Hall, 1988. 292 p.
86. Nida E. A. Toward a Science of Translating. Leiden: E. J. Brill, 1964. 331 p.
87. Nishimura S., Nevgi A., Tella S. Communication Style and Cultural Features in High/Low Context Communication Cultures. Helsinki University Research Reports, 2008. pp. 1–18. DOI: 10.13140/RG.2.2.31338.06084
88. Oetzel J. G. Intercultural Communication: A Layered Approach. Boston: Pearson, 2009. 400 p.
89. Palmer F. R. Mood and Modality. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 236 p.

90. Pennycook A. The Cultural Politics of English as an International Language. London: Routledge, 1994. 390 p.
91. Piller I. Intercultural Communication: A Critical Introduction. 2nd ed. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017. 227 p.
92. Pym A. On Translator Ethics: Principles for Mediation Between Cultures. Amsterdam: Benjamins, 2012. 197 p.
93. Risager K. Language and Culture: Global Flows and Local Complexity. Clevedon: Multilingual Matters, 2006. 212 p.
94. Scollon R., Scollon S. W., Jones R. H. Intercultural Communication: A Discourse Approach. 3rd ed. Wiley-Blackwell, 2012. 336 p.
95. Shuttleworth M., Cowie M. Dictionary of Translation Studies. Revised ed. London: Routledge, 2014. 252 p.
96. Spencer-Oatey H., Franklin P. Intercultural Interaction: A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication. London: Palgrave Macmillan, 2009. 367 p.
97. Spillman L. What is Cultural Sociology? 1st ed. Wiley / Polity, 2020.
98. The impact of Erasmus program on intercultural communication skills of students. E3S Web of Conferences, 2020. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2020/24/e3sconf_tpacee2020_12013/e3sconf_tpacee2020_12013.html
99. Thomas J. Cross-cultural Pragmatic Failure. Applied Linguistics, 4(2), 1983. pp. 91–112. DOI: https://doi.org/10.1093/applin/4.2.91
100. Ting-Toomey S. Communicating Across Cultures. New York: The Guilford Press, 1999. 261 p.
101. Triandis H. C. Individualism and Collectivism. Boulder: Westview Press, 1995. 276 p.
102. Tymoczko M. Enlarging Translation, Empowering Translators. Manchester: St. Jerome, 2007. 353 p.
103. Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. 2nd ed. London: Routledge, 2012. 353 p.

104. Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English. Amsterdam: John Benjamins, 1995. 342 p.
105. Wierzbicka A. Understanding Cultures Through Their Key Words. New York: Oxford University Press, 1997. 317 p.
106. Yamaguchi S. Collectivism Among the Japanese. In: Kim U. et al. (eds.). Individualism and Collectivism: Theory, Method, and Application. Thousand Oaks: Sage, 1994. pp. 175–188.